

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Anežka Pudilová

Otázky trestní odpovědnosti právnických osob

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum uzavření rukopisu: 14. 3. 2014

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Benešově dne 14. 3. 2014

Anežka Pudilová

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl při psaní diplomové práce.

Úvod

Zatímco má trestní odpovědnost právnických osob ve státech anglo-amerického právního okruhu mnohaletou tradici, do právních řádů zemí kontinentálního práva se začala významněji promítat teprve v devadesátých letech dvacátého století. Jako první ze států kontinentálního typu právní kultury trestní odpovědnost právnických osob přijalo v roce 1976 Nizozemsko.¹ Tato problematika byla a je hojně diskutována na mezinárodní úrovni; již v roce 1929 se uskutečnil mezinárodní kongres trestního práva v Bukurešti, který otázku trestní odpovědnosti právnických osob zařadil na první místo programu.

Potřeba právní regulace deliktního chování právnických osob je spojena s rozvojem v oblasti průmyslu a obchodu, jehož nedílnou součástí je vzrůstající reálná moc právnických osob. Ta kromě nepopíratelných výhod přináší také řadu hrozeb, jež se projeví právě v nárůstu kriminality. Zejména v posledních třiceti letech hraje významnou roli také vyšší míra mezinárodní integrace v oblasti ekonomiky a obchodu, která právnickým osobám umožňuje působení na území několika států nebo dokonce v celosvětovém měřítku. S uvedenými skutečnostmi souvisí zvyšující se typová závažnost deliktů právnických osob. Nárůst škod způsobených jejich protiprávním jednáním, reálné hrozby v oblasti organizovaného zločinu, vzrůstající míra korupce a negativní dopady hospodářské trestné činnosti na životní prostředí byly vedle mezinárodních závazků hlavními impulsy k zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní právo totiž disponuje nejsilnějšími prostředky státního donucení a právě trestní odpovědnost právnických osob zároveň reflektuje fakt, že dohledání jednající fyzické osoby je vzhledem ke složité organizační struktuře právnických osob mnohdy takřka nemožné. Trestání fyzických osob je navíc z hlediska možných dopadů na samotnou právnickou osobu ne vždy efektivní. Právě trestní odpovědnost právnických osob může přispět k překonání anonymizace kolektivního

¹ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. Ministerstvo vnitra České republiky [online] 2008, s. 1-6 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>

rozhodování právnických osob a k efektivní ochraně společnosti před závažnými delikty.²

Česká republika s přijetím odpovídající právní úpravy deliktní odpovědnosti právnických osob dlouhou dobu otálela a podle důvodové zprávy k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob se tak stala posledním členským státem Evropské unie, který nereflektoval odpovídající požadavky obsažené ve společenských a unijních právních předpisech. Nelze přitom tvrdit, že by tato problematika byla odbornou veřejností ignorována. Přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předcházel zdoluhavý proces diskuzí zastánců a odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob, ze kterého vzešla řada publikací a článků, které se staly inspirací pro tuto diplomovou práci. Laxní přístup popírá také skutečnost, že již v roce 2004 byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který byl však zamítnut již v jeho prvním čtení. Rozporné názory na volbu vhodné koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob dospěly v roce 2008 dokonce k vytvoření věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob.

Česká republika se zařadila mezi ostatní státy kontinentální právní kultury, které přijetím odpovídající právní úpravy, popř. jejím rozšířením reflektovali společenský a ekonomický vývoj a reagovali na sílící podněty mezinárodních organizací k zajištění přiměřeného, účinného a odstrašujícího sankcionování protiprávního jednání právnických osob dne 1. ledna 2012 (počátek účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob).

Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se významným způsobem promítlo do základních zásad trestního práva hmotného. Tradiční zásada individuální trestní odpovědnosti, která připouští pouze odpovědnost přičetné fyzické osoby, jež dosáhla stanoveného věku, byla doplněna o zásadu kolektivní trestní odpovědnosti právnických osob. Nově tak vedle sebe působí dva systémy trestní odpovědnosti, a to tradiční trestní odpovědnost fyzických osob a trestní odpovědnost právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob upravená ve zvláštním zákoně přitom doplňuje primární trestní odpovědnost fyzických osob. Toto pojetí připouští současnou trestní

2 Januš, J.: Jak vidí nový zákon právníci z praxe. Právní rádce, č. 1, 2012, s. 11.

odpovědnost fyzické i právnické osoby při naplnění veškerých znaků skutkové podstaty trestného činu u obou zmíněných subjektů.

Cílem předkládané diplomové práce je rozbor podmínek trestní odpovědnosti právnických osob ve vzájemných souvislostech, s přihlédnutím ke kladům a záporům účinné právní úpravy. Předpokladem pro předložení uceleného rozboru tohoto specifického úseku právní úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo studium obecných otázek deliktní odpovědnosti právnických osob.

Diplomová práce je členěna do tří částí. První část se zaměřuje na teoretické otázky trestní odpovědnosti právnických osob, mezi které spadají koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob a argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Druhá část diplomové práce sleduje cestu k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zaměřuje se na předmět nové zákonné úpravy a na její vztah k jiným právním předpisům. Pojednává také o nových zásadách trestního práva hmotného, jejichž začlenění do českého právního řádu je s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob neodmyslitelně spjato.

Obsahově nejrozsáhlejší částí této práce je část třetí, která se věnuje podmínkám trestní odpovědnosti právnických osob. Jednou z nich je působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V jednotlivých oddílech jsou popsány podmínky časové, místní, osobní a věcné působnosti zákona. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob počítá s existencí speciálního subjektu vymezených trestných činů. Právnická osoba tak může být pachatelem ve smyslu nové právní úpravy pouze za předpokladu naplnění pojmových a individualizujících znaků vymezených občanským právem, s přihlédnutím k definici pachatele obsažené v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Dále jsou podrobně rozebrány předpoklady spáchání trestného činu právnickou osobou, mezi které řadíme požadavek protiprávnosti činu, jednání zákonem stanovených osob a orgánů, a to jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby; klíčovým institutem je pak přičitatelnost trestného činu právnické osobě. Třetí část práce se podrobněji věnuje osamostatnění trestní odpovědnosti právnické osoby, trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby a v neposlední řadě předpokladům zániku trestní odpovědnosti právnické osoby.

ČÁST I. TEORETICKÉ OTÁZKY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

Kapitola I. Koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob

Jak bylo uvedeno v úvodu této práce, jedním z hlavních impulsů pro přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byly mezinárodní závazky státu. Tyto závazky, ze kterých pro Českou republiku vyplývala povinnost začlenit deliktní odpovědnost právnických osob do českého právního řádu, nebyly spojeny s nutností sankcionování deliktního jednání právnických osob za použití trestněprávních norem. V mezinárodních dokumentech se zmiňuje nutná existence účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí. Volba koncepce deliktní odpovědnosti právnických tak osob byla ponechána na jednotlivých státech.

V rámci kontinentálního právního okruhu rozlišujeme tři možné koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob.

- 1) Prává trestní odpovědnost právnických osob. Trestní odpovědnost právnických osob je upravena v trestním zákoně, nebo ve zvláštním zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Vedle sebe tak působí dva systémy trestní odpovědnosti - trestní odpovědnost fyzických osob a trestní odpovědnost právnických osob. Hmotně právní i procesně právní úprava těchto dvou systémů se vyznačuje řadou zvláštností. Sankce jsou právnickým osobám ukládány v trestním řízení. Výhodou této koncepce je zejména možnost trestního stíhání právnické osoby v situaci, kdy nelze označit konkrétní fyzickou osobu, ačkoli je jasné, že tato trestný čin spáchala jménem, v rámci činnosti nebo ve prospěch právnické osoby. Prává trestní odpovědnost právnických osob je typická pro většinu evropských států.
- 2) Nepravá trestní odpovědnost právnických osob. Trestně odpovědné jsou pouze fyzické osoby jednající jménem nebo za právnickou osobu. Právnickým osobám jsou ukládány quasi-trestní sankce, které se nenazývají tresty. Tuto koncepci přijala například Slovenská republika.

- 3) Jiný způsob sankcionování protiprávní činnosti právnických osob, který splňuje požadavky účinnosti, přiměřenosti a odstrašujícího charakteru sankcí. Do této kategorie lze zařadit administrativněprávní trestání typické pro Spolkovou republiku Německo.³

Česká republika se přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob připojila ke státům, které pro svou právní úpravu zvolily model pravé trestní odpovědnosti právnických osob.

Kapitola II. Hlavní argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Jak bylo uvedeno v předcházející kapitole, delikttní odpovědnost právnických osob v České republice vychází z koncepce tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Volbě pravé trestní odpovědnosti právnických osob předcházely roky teoretických diskuzí zastánců a odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob, jejichž nejčastější argumenty jsou shrnuty v následujících bodech:

Oddíl I. Argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Pododdíl I. Společenský vývoj a vzrůstající moc právnických osob

Mezi hlavní kriminálně-politické důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob lze zahrnout rozvoj ekonomiky a průmyslu a s nimi související vzrůstající reálnou moc právnických osob, která je spojena s vysokými riziky vyplývajícími z jejich protiprávních aktivit, a to nejen pro jednotlivce, ale také např. pro ekonomickou stabilitu a životní prostředí.

Právnické osoby jsou obecně nositeli významné hospodářské moci. „Jsou výrobci, poskytovateli služeb, manipulátory médií, politickými agitátory, zaměstnavateli,

3 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 16.

spotřebiteli, znečišťovateli... a zločinci.“⁴ V důsledku globalizace ekonomiky vznikají celosvětově působící korporace, jejichž protiprávní aktivity mohou být spojeny se závažnými následky dotýkajícími se území několika států. Deliktního jednání se často dopouštějí prosperující právnické osoby hnané snahou o další navýšení zisku. Právnické osoby přitom mohou významným způsobem ovlivnit chování jednotlivců, kterými jsou tvořeny. Typickým příkladem je nátlak, jež může právnická osoba vyvinout na své zaměstnance, kteří pod hrozbou ztráty zaměstnání tolerují protiprávní činnost svého zaměstnavatele či se na této činnosti přímo podílejí. Pokud se na trestné činnosti podílejí organizované skupiny osob, nabývá podoby organizovaného zločinu, se kterým je zejména u velkých nadnárodních korporací spojena hrozba vzniku zvlášť závažných škod.

Legální korporace za účelem dosažení zisku a krytí svých protiprávních aktivit obcházejí či porušují platné právní předpisy. Toto obtížně prokazatelné jednání často naplňuje znaky tzv. „kriminality bílých límečků“, kterou se rozumí ekonomická trestná činnost, k níž dochází při výkonu profese představitelem legálního podnikání.

Trestné činy korporací se v porovnání s trestnými činy fyzických osob vyznačují vyšší mírou nahodilosti a pro jejich odhalování je typické použití obtížnějších vyšetřovacích taktik než je tomu např. při vyšetřování pouliční kriminality fyzických osob. Rozdílná je také povaha obětí těchto trestných činů, kterými mohou být spotřebitelé, ekonomický systém, životní prostředí, v případě daňových podvodů stát; v důsledku trestního stíhání mohou být poškozeny také osoby působící v rámci i mimo rámec organizační struktury právnické osoby, jež se na páchání trestné činnosti nepodílely. Ze série veškerých sledovaných událostí pak obvykle většina vyšetřovaných činností představuje běžné obchodní praktiky.

Také vzhledem k členství České republiky v Evropské unii je zvýšená pozornost věnována vlivu nelegální činnosti právnických osob na životní prostředí. Negativní důsledky této činnosti dopadají na životy, zdraví i majetek lidí. Typickým příkladem této skutečnosti je havárie jaderné elektrárny v Černobylu, ke které došlo v roce 1986. Následky této havárie nebyly dodnes zcela odstraněny.⁵

4 Wells, C., *Corporations and Criminal Responsibility*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 164 cit. podle Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 83.

5 Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 84.

S ohledem na závažnost možných následků trestné činnosti právnických osob upozorňovali zastánci trestní odpovědnosti právnických osob na vyšší efektivitu trestněprávních sankcí, jejichž ukládání je spojeno s odpovídající intenzitou sociálně-etického odsouzení činu a pachatele.

Pododdíl II. Mezinárodní závazky a doporučení

Mezinárodní závazky a doporučení jsou obecně spojeny s tlakem na zavedení účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí za vymezené deliktní jednání právnických osob. Uvedené požadavky začleněné v mezinárodních politických, právních a vědeckých dokumentech se objevují již od konce 70. let minulého století. Jak uvádí důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, „dokumenty tohoto druhu vznikají zejména na půdě Organizace spojených národů a jejích orgánů a organizací, Rady Evropy, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj nebo Evropské unie, ale též na vědeckých fórech, např. na světových kongresech Mezinárodní společnosti pro trestní právo (AIDP).“⁶

Podle důvodové zprávy k ZTOPO byla Česká republika před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob dokonce posledním členským státem Evropské unie, který neměl implementovány závazky v této oblasti.

Pododdíl III. Řešení nemožnosti nalézt konkrétní odpovědnou fyzickou osobu

I přesto, že není o spáchání trestného činu pochyb, často je nemožné určit, která konkrétní fyzická osoba se deliktního jednání dopustila. Problematické je především prokázání příčinné souvislosti mezi jednáním a jeho následkem. Složitost vyšetřování trestných činů právnických osob souvisí se složitou organizační strukturou těchto osob a s komplikovanými vnitřními rozhodovacími a kontrolními mechanismy. Ještě problematičtější je z hlediska vyšetřování trestné činnosti působení právnických osob v zahraničí.

Odsouzení konkrétní fyzické osoby ve většině případů nepůsobí preventivně a nemá vliv na další trestnou činnost právnické osoby. Potrestání konkrétní fyzické osoby, jejíž

6 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>

trestněprávní jednání vycházelo z nátlaku právnické osoby, neplní svůj účel zejména v případě, že korporace poskytne této osobě za uloženou trestní sankci odpovídající kompenzaci a sama nadále pokračuje v trestné činnosti. Finanční i jiná sankce uložená fyzické osobě může být pro právnickou osobu, která fakticky jednáající osobě kompenzuje vzniklé náklady, neúměrně nízká a jako taková nepůsobí preventivně ani represivně.

Sankcionování právnických osob je navíc výhodné pro osoby poškozené trestnou činností, neboť zvyšuje pravděpodobnost získání adekvátního finančního odškodnění.

Vzhledem k těmto skutečnostem se nakonec dospělo k závěru, že je žádoucí sankcionovat přímo právnické osoby, které jsou způsobilé zavedením odpovídajících preventivních a kontrolních mechanismů trestné činnosti předcházet. Snaha za každou cenu nalézt fakticky jednáající fyzickou osobu by mohla vést k účelovému označení jednotlivce, jemuž je možné zavinění nejsnadněji prokázat a zároveň ke vzniku možnosti skutečného pachatele vyhnout se odpovídající sankci.

Připuštění souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob poskytuje společenským zájmům účinnější ochranu. Přísnější trestní sankce ukládané právnickým osobám jsou způsobilé svým preventivním působením více ovlivnit činnost těchto subjektů. Preventivně působí i reálná možnost negativního dopadu uložené sankce na pověst právnické osoby, kterým může být sekundárně ovlivněna ekonomická situace subjektu.

Pododdíl IV. Nedostatky administrativněprávního trestání

Právní teorie a praxe doposud nedospěla ke shodě ve věci jednoznačného vymezení a oddělení soudních a správních deliktů. Přesto lze zmínit základní uznávaná rozlišující kritéria obou typů deliktů.

1. Objekt deliktu. V případě správních deliktů je za objekt deliktu považován řádný výkon veřejné správy, zatímco v případě soudních deliktů je právem chráněným zájmem ochrana osobnosti člověka, jeho práv a svobod.
2. Závažnost deliktu. Závažnost deliktů je odvozena od jejich charakteru, morální závadnosti, rozsahu způsobených následků apod. Závažnější delikty spadají do soudní pravomoci, méně závažné pak do správní pravomoci.

3. Kritérium difamace. Rozdíl mezi oběma typy deliktů lze spatřovat v sociálně-etické zavrženíhodnosti pachatele, která je v případě soudních deliktů citelnější.⁷

Také Česká republika se zabývala možností plnění svých mezinárodních závazků v oblasti sankcionování deliktního jednání právnických osob prostřednictvím právní úpravy správního trestání. Relevantní mezinárodní dokumenty požadují toliko ukládání přiměřených, účinných a odstrašujících sankcí a volbu konkrétní koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob ponechávají na jednotlivých státech. Výše uvedené požadavky přitom mohou být naplněny vhodnou úpravou jak v rámci trestního práva, tak v rámci správního práva. Nejednotnost v otázce volby příslušné koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob vedla až k přípravě věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob, který byl však v roce 2009 po připomínkovém řízení zamítnut. Důvodem byla mimo jiné nedokonalost právní úpravy správního trestání.

Z kritérií uvedených v úvodu tohoto pododdílu vycházela rovněž speciální komise ustavená v roce 2000 za účelem zvážení důsledků zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu České republiky, která ve svém výstupu uvedla, že správní právo má postihovat pouze méně závažné delikty právnických osob, a proto nemůže vzhledem k míře nebezpečnosti trestných činů pro společnost v určitých případech vůči trestnímu právu obstát.⁸ Sankce za správní delikty právnických osob jsou převážně peněžního charakteru; v některých případech dosahují značné výše. Trestní právo však disponuje širší paletou sankcí, které jsou způsobilé efektivněji reagovat na povahu toho kterého deliktu. Podle Jelínka je užití právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ospravedlnitelné právě v případě ohrožení nebo porušení hodnot a zájmů chráněných trestním zákonem; pokud k takovému zásahu nedošlo, mohou se uplatnit odpovídající právní normy jiných právních odvětví.⁹

Nižší stupeň společenské škodlivosti správních deliktů ve srovnání s trestnými činy se promítá rovněž do otázky zavinění. Na rozdíl od trestněprávních norem u správních deliktů postačuje zavinění z nedbalosti. V případě právnických osob se dokonce vychází

7 Hendrych, D. a kol.: Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 416, 417.

8 Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, č. 3, 2001, s. 10.

9 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 101.

z objektivní odpovědnosti bez ohledu na zavinění. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob přitom dokazuje, že právnické osoby jsou schopné zaviněného protiprávního jednání a při jejich sankcionování je třeba k formě jejich zavinění přihlížet.

Po členských státech Evropské unie se požaduje, aby uznávaly rozhodnutí cizích členských států, které přijaly trestní odpovědnost právnických osob, a to bez ohledu na individuální přístup toho kterého státu k dané problematice (viz. např. Rámcové rozhodnutí Rady EU o uznávání peněžních sankcí z roku 2005 a Rámcové rozhodnutí Rady EU o uznávání konfiskací z roku 2006). Omezená možnost mezinárodní spolupráce vyplývající z neexistence odpovídajících mezinárodních smluv byla dalším významným argumentem proti volbě administrativně právního trestání právnických osob.¹⁰

Mezi dalšími důvody pro volbu koncepce pravé trestní odpovědnosti právnických osob byla dále zmiňována nejednotnost právní úpravy správních deliktů, která je obsažena ve více než dvou stech zákonů a absence právní úpravy obecných institutů správního trestání. Upraveny nejsou např. okolnosti vylučující protiprávnost a trestnost, zánik trestnosti atd.¹¹ Další komplikace a zpomalení implementace mezinárodních závazků by přinesla nutnost vytvoření nových skutkových podstat správních deliktů.¹²

Nejasnosti se objevovaly také v otázce příslušnosti orgánů, jež by měli rozhodovat o správních deliktech právnických osob. Rozporuplná byla zejména možnost, že o deliktním jednání stejné typové závažnosti, budou rozhodovat různé orgány jenom proto, že se deliktního jednání dopustila právnická a nikoli fyzická osoba. Aktuální vymezení působnosti jednotlivých správních orgánů pro specifické úseky činnosti by navíc vedlo k nutnosti vytvoření specializovaného orgánu nebo orgánů s pravomocemi podobnými pravomocím orgánů činných v trestním řízení. Obtížná by byla rovněž koordinace v určitých případech nezbytné spolupráce mezi orgány činnými v trestním

10 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 20.

11 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 95.

12 Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 43.

řízení a správními orgány, která by mohla zasahovat do práv jednotlivých osob, o jejichž vině by se rozhodovalo.

Právní úprava v intencích trestního práva je obecně vhodnější také z hlediska procesu objasňování konkrétního skutku. Nedostatečná právní úprava správního trestání navíc neumožňuje uplatnění všech procesních práv stíhané právnické osoby. Trestněprávní úprava přitom poskytuje obětem deliktního jednání širší možnost uplatnění jejich práv. Problematická by byla rovněž možnost souběžného trestního stíhání fyzické osoby, jež konala za nebo jménem právnické osoby a správního stíhání právnické osoby.

Pododdíl V. Rovnováha práv a povinností

S vývojem práva stále sílí tendence ke sblížení právní úpravy práv a povinností fyzických a právnických osob. Tomu odpovídá i nová právní úprava obsažená v ustanovení § 20 občanského zákoníku, podle které může mít právnická osoba bez zřetele na předmět své činnosti práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou. Došlo tak upuštění od doktríny *ultra vires*, která tuto způsobilost právnických osob mít práva a povinnosti omezovala předmětem činnosti právnických osob.

Právnické osoby jsou tak nositeli stále většího počtu práv, kterým by měly na druhé straně odpovídat povinnosti. Za jednu z těchto povinností lze považovat povinnost právnické osoby nést trestněprávní následky deliktního jednání.

Oddíl II. Argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Pododdíl I. Právnická osoba jako právní fikce

Mezi argumenty odpůrců zavedení trestní odpovědnosti právnických osob patřilo tvrzení, že právnické osoby jsou jen fikcí, právní konstrukcí bez reálného základu; vzhledem k tomu je i jejich subjektivita fiktivní a možnost trestní odpovědnosti právnických osob vyloučena. Základem této teorie je práce představitele historicko-

právní školy Savignio. Jeho učení se opírá o římskoprávní zásadu *societas delinquere non potest*, která vycházela z přesvědčení, že společnost nemůže jednat protiprávně.¹³

Jak uvádí Novotný, jestliže právní subjektivita právnických osob není popírána ve sféře soukromého práva či v oblasti správního práva, nelze jí popírat ani v jiných právních odvětvích.¹⁴ Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se způsobilostí právnických osob mít v mezích právního řádu práva a povinnosti počítá i přesto, že právnickou osobu považuje za právní konstrukt, jehož existence je odlišná od přirozené existence fyzických osob. Jak z jeho znění, tak z důvodové zprávy vyplývá, že fiktivní povaha právnických osob není z hlediska jejich potencionální trestní odpovědnosti překážkou. Zákonodárce vychází ze skutečnosti, že pokud je existence právnických osob založena na právních konstrukcích, může z právních konstrukcí vycházet i jednání právnické osoby a pojetí subjektivní stránky trestného činu právnické osoby.

Pododdíl II. Právnické osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu

České trestní právo je založeno na subjektivní odpovědnosti, odpovědnosti za zavinění. Zavinění je definováno jako vnitřní (psychický) vztah pachatele k porušení či ohrožení trestním právem chráněného zájmu a k jeho následkům. Subjektivní stránka trestného činu je založena na složce vědění, která odráží pachatelovo vnímání objektivní reality a jeho představu rozhodných skutečností, a na složce vůle, kterou je možné popsat jako chtění či srozumění s následky protiprávního jednání. Chybějící psychika právnických osob činí možnost zaviněného jednání právnických osob diskutabilní.

Neschopnost zaviněného jednání právnických osob odvozovali odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob od výše zmíněné fiktivní existence těchto subjektů, se kterou spojovali neexistenci vůle právnické osoby a neschopnost zaviněného jednání. Míra a forma zavinění se přitom zohledňují jako přitěžující či polehčující okolnost nebo okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, a jsou tedy podstatným faktorem při posuzování nebezpečnosti daného jednání pro společnost. Za právnickou osobu přitom

13 Roháč, I.: Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb *In*: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 53.

14 Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 212.

vždy jedná konkrétní fyzická osoba, jejíž jednání podle odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob nelze právnické osobě přičítat.

Vzhledem k tomu, že není pochyb o soukromoprávní způsobilosti právnických osob nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, lze tvrzení o nezpůsobilosti právnické osoby jednat v trestněprávním smyslu považovat za účelové. K výše zmíněnému argumentu odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob se obdobně vyjádřil Musil, který uvádí, že „jestliže jsou právnické osoby reálně způsobilé být samostatně nositeli práv a povinností, potom musí být také způsobilé jednat buď konformně, tj. v souladu s příkazem práva, nebo naopak nekonformně, tj. v rozporu s právními povinnostmi.“¹⁵

Nezpůsobilost právnických osob jednat v trestněprávním smyslu zpochybnil také slovenský autor Bezák, který uvádí, že „právnická osoba, jakožto organizované společenství lidí rozhodující kolektivním způsobem a sledující společný cíl může za určitých podmínek projevovat vlastní vůli, kterou sice není možné ztotožňovat s vůlí, jak jí známe u fyzických osob, ale na druhou stranu ji není možné považovat za vůli jejich jednotlivých členů. Právnickou osobu tak můžeme chápat jako osobu, která existuje v reálném světě a která je vymezená společnými cíli, které její členové sledují a jednáním, které tyto cíle naplňují. Na základě tohoto poznání je možné stanovit právní konstrukci zavinění právnické osoby, které by bylo akceptovatelné i pro oblast trestního práva, které striktně akcentuje právě individuální odpovědnost za zavinění. Na druhé straně je ale třeba zdůraznit, že v případě právnických osob se jedná o zavinění, které nebude, a ani nemůže být, založené na vnitřních psychických procesech fyzické osoby.“¹⁶

15 Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo, č. 7-8, 2000, s. 3.

16 Bezák, M. Aktuálne k trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2012: Zborník z mezinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 29. - 31. 3. 2012 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislave, Právnická fakulta 2008 cit. podle Bohuslav, L.: Přičitatelnost trestného činu právnické osobě In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 146.

Zajímavý je přístup identifikační teorie, která vznikla v anglické právní nauce. Podle této teorie je možné přirovnat právnickou osobu k lidské bytosti, a to vzhledem k existenci výkonných orgánů a ideového zaměření právnické osoby. Obecně je přitom třeba odlišovat vůli právnické osoby a vůli jednotlivců, kteří za právnickou osobu jednají. Pokud byl trestný čin spáchán na základě rozhodnutí, schválení či pokynu právnické osoby nebo osoby, která právnickou osobu ovládá, případně v důsledku selhání právnické osoby při zajištění dostatečných kontrolních mechanismů nad činností jednotlivců působících v rámci organizační struktury právnické osoby, tj. v důsledku „rizikového managementu“, lze toto jednání právnické osobě přičíst.¹⁷

Problematika vůle a protiprávního jednání právnické osoby se promítla do nové právní úpravy občanského zákoníku. Z ustanovení § 151 odst. 1 vyplývá, že za právnickou osobu rozhodují a její vůli nahrazují členové jejích orgánů. Podle § 167 občanského zákoníku právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.

Argumenty zastánců trestní odpovědnosti právnických osob, které se promítly do důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2004 i do důvodové zprávy přijatého vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, nakonec převážily nad argumenty odpůrců.

Platná právní úprava vychází z toho, že pokud je vznik a existence právnických osob fikcí, je i způsob jednání právnických osob navenek právní konstrukcí. Právnická osoba nemá vůli, kterou by mohla navenek projevovat a jednání právnické osoby je tak spojeno s projevy vůle jejích orgánů či zástupců. Otázka zaviněného deliktního jednání právnické osoby byla vyřešena pomocí právní konstrukce tzv. přičitatelnosti trestného činu právnické osobě.¹⁸

Pododdíl III. Trestání právnických osob je v rozporu se zásadou personality trestů

Trestní sankce ukládané právnickým osobám mohou dopadnout na veškeré členy právnické osoby i na osoby stojící vně její organizační struktury, tzn. i na ty osoby, které se na protiprávním jednání korporace nikterak nepodíleli. Subjektem, který naplní

17 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 100, 101.

18 viz. část III., kapitola III., oddíl IV.

všechny znaky skutkové podstaty a subjektem, na něhož dopadá trest tak mohou být dvě odlišné osoby. Tím je popřena tradiční trestněprávní zásada individuální odpovědnosti za zavinění, vedle které od přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob působí zásada kolektivní odpovědnosti za zavinění. Dotčena je i zásada personaly trestů.

Efektivní trestní represe se tak ocitá v kolizi se společenskými zájmy, mezi které lze zařadit například podporu zaměstnanosti či vymahatelnost pohledávek věřitelů.¹⁹ Pokud je navíc trestní stíhání zahájeno s větším časovým odstupem po spáchání trestného činu, může být personální složení osob tvořících právnickou osobu jiné než v době spáchání trestného činu a postih tak opět dopadne na osoby, které nemohly protiprávnímu jednání právnické osoby zabránit. Jak bylo uvedeno výše, trestní sankce může dopadnout i na osoby stojící vně právnické osoby, např. na věřitele. Obdobná rizika se však objevují také v případě individuální trestní odpovědnosti fyzických osob a správního trestání.

V této souvislosti je tedy nutné si uvědomit, že většina trestů nepřímo zasahuje nevinné osoby. Potrestání fyzické osoby často dopadá na členy rodiny, může dopadnout na věřitele a další osoby. V určitých případech navíc mohou právě drobní akcionáři či zaměstnanci z protiprávního jednání právnické osoby profitovat. V této situaci je na soudu, aby při sankcionování právnických osob zohlednil specifika konkrétního případu a s nimi spojená rizika, čímž může negativní dopad trestní sankce na nevinné osoby alespoň omezit. Předpokladem tohoto postupu je samozřejmě široká škála trestních sankcí, které jsou vzhledem k jejich povaze vhodné k sankcionování právnických osob. Příznivci trestní odpovědnosti právnických osob navíc dodávají, že hrozba sankcí může působit na jednotlivé osoby preventivně, a to tím způsobem, že je přinutí k větší ostražitosti a bude je motivovat k tomu, aby se více zajímali o činnost právnické osoby a o nastavené vnitřní kontrolní mechanismy.

Pododdíl IV. Trestní právo jako prostředek „ultima ratio“

Trestní právo má představovat nejzazší řešení. Pokud lze dostatečně chránit společnost a uznávané hodnoty prostřednictvím jiných právních odvětví, nemá být trestněprávních

19 Roháč, I.: Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 56.

norem použito. Administrativněprávní či občanskoprávní nástroje navíc mohou omezit či vyloučit nežádoucí vedlejší účinky sankcionování prostřednictvím norem trestního práva. Sankcionování v rámci těchto právních odvětví je rychlejší, efektivnější a méně nákladné.

Podle odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob by ke kompenzaci způsobené újmy postačovalo použití institutu náhrady škody, který může být dále kombinován s administrativněprávní odpovědností či individuální trestní odpovědností fyzických osob. V této souvislosti je však třeba upozornit na to, že institut náhrady škody plní reparační funkci a není primárně určen k sankcionování; nemůže tak působit stejně intenzivně jako sankce uložená v trestním řízení.²⁰

Dále připadalo v úvahu užití institutu tzv. sankční náhrady škody, tzn. náhrady škody, která by byla vyšší než způsobená újma. K dopadům sankční náhrady škody se vyjádřil Janeček, který uvádí, že „s jistou nadsázkou lze tvrdit, že poškozený zde „vydělává“ na deliktním jednání škůdce, jelikož ten je poškozenému povinen uhradit více, než je jeho skutečná ztráta.“²¹ Sankční náhrada škody používaná ve Spojených státech amerických je tak schopna plnit reparační i sankční funkci. Její zavedení do českého právního řádu však není vhodné, neboť by tím byly mimo jiné nežádoucím způsobem směřovány veřejnoprávní a soukromoprávní prostředky.²²

Nedostatky administrativněprávního trestání byly podrobněji rozebrány výše. Pochybnosti týkající se nevhodnosti či neúčelnosti existujících sankcí v trestním právu byly vyvráceny právní úpravou specifických trestů, které lze právnické osobě za spáchání trestného činu uložit.

Pododdíl V. Systém trestního soudnictví je přetížen

Dalším argumentem proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je přetíženost systému trestního soudnictví, a to zejména v oblasti hospodářské kriminality, která představuje nejtypičtější druh trestné činnosti právnických osob. Zavedení trestní

20 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 103.

21 Janeček, J.: Sankční náhrada škody. Právník 2013, č. 10, s. 989.

22 Jelínek, J. op. cit., s. 105,106.

odpovědnosti právnických osob se promítlo nejen do činnosti soudů, ale také do činnosti policejní orgánů a státní zástupců.

Otázkou přetíženosti orgánů činných v trestním řízení se mimo jiné zabývala specializovaná komise, která byla v roce 2000 ustavená tehdejším ministrem spravedlnosti JUDr. Otakarem Motejlem za účelem analýzy předpokládaných dopadů uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob. Z jejich závěrů vyplývá, že při vhodném vymezení rozsahu kriminalizace a racionální aplikační praxi lze předpokládat, že se budou orgány činné v trestním řízení trestní odpovědností právnických osob zabývat nejvýše v desítkách případů ročně.²³

²³ Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, č. 3, 2001, s. 15.

ČÁST II. OBECNĚ K ZÁKONU Č. 418/2011 SB., O TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB A ŘÍZENÍ PROTI NIM

Kapitola I. Cesta k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

V roce 2000 byla z podnětu tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla za účelem analýzy předpokládaných dopadů uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob vytvořena speciální komise. Nejprve se měla zabývat otázkou, zda pro Českou republiku s ohledem na její mezinárodní závazky vyplývá povinnost zakotvit trestní odpovědnost právnických osob do českého právního řádu. V této otázce dospěla komise k závěru, že Česká republika není žádným mezinárodním dokumentem platným ke dni jejího zasedání (rok 2010) zavázána k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Z požadavku na existenci účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí nevyplývala nutnost sankcionovat protiprávní jednání právnických osob za použití trestněprávních norem. Z výstupu komise vyplývá, že kriminálně-politických cílů lze dosáhnout rovněž správním trestáním, jehož právní úprava by však vzhledem k její roztříštěnosti a nedostatečnosti musela být zásadním způsobem novelizována.²⁴

I přes rozporné názory na uzákonění trestní odpovědnosti právnických osob byl nakonec návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vypracován a v roce 2004 o něm bylo hlasováno Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky. Kontroverznost tohoto tématu dokládá fakt, že byl zmíněný návrh zákona Poslaneckou sněmovnou zamítnut již v prvním čtení, a to v poměru hlasů 69:49. Mezi hlavními argumenty proti přijetí figuroval rozpor s tradicemi kontinentálního práva, nadbytečnost samostatné právní úpravy, terminologické nedostatky, nedostatečné oddělení trestných činů fyzických a právnických osob, fiktivní existence právnické osoby, nezpůsobilost právnické osoby jednat zaviněně a obecná nezpůsobilost právnické osoby jednat v trestněprávním smyslu, dále pak možnost dopadu trestních sankcí na nevinné osoby, hrozba kriminalizace podnikání, rozpor se zásadou subsidiarity trestní represe,

²⁴ Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. Trestní právo, č. 3, 2001, s. 46 an.

zdlouhavost a nákladnost trestního řízení, nepřípustnost objektivní odpovědnosti, rozporuplnost výčtu trestných činů, které může právnická osoba spáchat (např. trestný čin znásilnění) atd.

Po tomto neúspěchu vznikl v roce 2008 věcný záměr zákona o správní odpovědnosti právnických osob, který byl však po připomínkovém řízení odmítnut. Důvodem odmítnutí byl převládající názor, že deliktní odpovědnost právnických osob by měla být upravena normami trestního práva. Tento myšlenkový posun lze mimo jiné zdůvodnit členstvím České republiky v Evropské Unii.²⁵

V březnu roku 2011 byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky v rámci tzv. protikorupčního balíčku předložen nový vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.²⁶ Řada jeho ustanovení byla přímo převzata ze zamítnutého vládního návrhu zákona z roku 2000, a proto se i v diskuzích o možnosti jeho přijetí opakovaly obdobné argumenty. Jediným zásadnějším zásahem do znění nového vládního návrhu zákona byl pozměňovací návrh ústavně právního výboru, kterým bylo navrženo rozšíření kriminalizace o některé další trestné činy z kategorie trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a z kategorie trestné činy proti životnímu prostředí. Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl spolu s pozměňovacím návrhem ústavně právního výboru (s výjimkou trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 trestního zákoníku) v září roku 2011 ve třetím čtení schválen Poslaneckou sněmovnou a v říjnu roku 2011 Senátem Parlamentu České republiky. V listopadu 2011 byl pak vetován prezidentem republiky Václavem Klausem. Mezi argumenty proti přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uvedenými v odůvodnění prezidentského veta je uvedeno např. popření vazby mezi pachatelem trestného činu a trestem, snaha o řešení neschopnosti státu odhalit konkrétního pachatele zavedením institutu kolektivní viny, rozpor se zásadou individuální trestní odpovědnosti, koncepční nedostatky některých

25 Volovecký, P.: K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Trestní právo*, č. 6, 2012, s. 8.

26 Nováčková, S.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*, č. 2, 2012, s. 27.

ustanovení, nesmyslnost přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby a popírání zásady právní jistoty.²⁷

Poslanecká sněmovna setrvala na svém původním návrhu a v prosinci roku 2011 přehlasovala prezidentské veto poměrem hlasů 127:27. Legisvakanční doba mezi počátkem platnosti a počátkem účinnosti tohoto právního předpisu činila pouhých 9 dní. Takto krátké období pro možnost adresátů seznámit se s obsahem právního předpisu a pro možnost přípravy orgánů činných v trestním řízení na aplikaci platné právní úpravy nelze vzhledem k významu tohoto zákona považovat za dostatečné a je pouze dokladem ukvapenosti při přijímání toho právního předpisu.

Kapitola II. Předmět právní úpravy a její vztah k jiným zákonům

Jak bylo uvedeno v úvodu této práce, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nabyt účinnosti dne 1. ledna 2012. Současně s tímto zákonem byl přijat zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který novelizoval řadu zákonů (například trestní zákoník, občanský zákoník, občanský soudní řád, obchodní zákoník, živnostenský zákon a jiné). Ačkoli zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje pouze 48 paragrafů, je v něm zahrnuta hmotně právní i procesně právní úprava. Podmínky trestní odpovědnosti jsou upraveny v první a ve druhé části zákona, tedy v ustanoveních § 2 až 13 ZTOPO. Třetí část obsahuje hmotněprávní úpravu trestů a ochranných opatření (§ 14 až 27), část čtvrtá pak ustanovení o výkonu některých trestů (§ 28 až 41). Procesní ustanovení jsou obsažena v části čtvrté (§ 28 až 37) a páté ZTOPO (§ 42 až 47). Svou smíšenou povahou připomíná zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je vzhledem k jeho vztahu k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu označován za „vedlejší trestní zákon“. Vztah subsidiarity je vymezen § 1 odst. 2 ZTOPO, ve kterém je uvedeno, že nestanoví-li zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jinak, použije se trestní zákoník a v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno. Z logiky věci tak např.

²⁷ <http://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/7123.shtml>

<http://www.klaus.cz/clanky/2971>

vyplývá, že nemohou být použita ustanovení upravující institut vazby. Použití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob připadá v úvahu u právnických osob, které jsou způsobilé nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem.¹

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje trestní odpovědnost právnických osob, vymezuje trestné činy, jichž se právnické osoby mohou dopustit a tresty a ochranná opatření, jež je možné právnickým osobám za spáchání trestného činu uložit. Jelínek upozorňuje na terminologickou nepřesnost použitého pojmu „trest“ a dodává, že tento pojem je spojován s individuální vinou pachatele, o které lze uvažovat pouze u fyzické osoby. V případě právnických osob je proto vhodnější používat pro označení důsledku spáchaného trestného činu pojem „sankce“.²⁸

Zákonodárce se v ustanovení § 1 odst. 3 ZTOPO snažil předejít možným výkladovým nejasnostem ohledně povahy řízení, které bude podle tohoto zákona vedeno proti právnické osobě. Odstranění pochyb bylo nezbytné zejména vzhledem k vymezení trestního řízení v ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu. Podle trestního řádu se trestním řízením rozumí řízení podle trestního řádu a zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Toto upřesnění obsažené v § 1 odst. 3 ZTOPO má význam zejména z hlediska oprávnění nebo povinností konkrétních osob nebo orgánů ve vztahu k trestnímu řízení, prolomení povinnosti mlčenlivosti vůči orgánům činným v trestním řízení, pozastavení práva vykonávat určitou činnost vzhledem k zahájení trestního řízení proti právnické osobě a z hlediska vyloučení možnosti přezkumu rozhodnutí a postupů orgánů činných v trestním řízení ve správním soudnictví.²⁹

i viz. část III., kapitola II.

28 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 27.

29 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 43-44.

Kapitola III. Trestní odpovědnost právnických osob a nové zásady trestního práva hmotného

Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo spojeno s významným zásahem do uznávaných principů kontinentální právní kultury a do samotných základů trestní odpovědnosti. Konkrétně se dotklo tradičního chápání pojmu pachatel, jednání pachatele, zavinění, okolností vylučujících protiprávnost, individualizace trestu, účelu trestu, zasáhlo i otázky výkonu trestu a další. Podle některých autorů je přijetí trestní odpovědnosti právnických osob v přímém rozporu se zásadami kontinentálního evropského práva. Důsledkem přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je situace, kdy vedle sebe působí dva systémy trestní odpovědnosti, a to tradiční trestní odpovědnost fyzických osob (individuální) a nová trestní odpovědnost právnických osob (kolektivní). Vzhledem k tomu, že je většina nových zásad trestního práva hmotného podrobněji rozebrána v části třetí této práce, následuje pouze jejich stručný výčet.

Jednou z nejzmiňovanějších a nejvíce kritizovaných specifických zásad trestní odpovědnosti právnických osob je právě zásada kolektivní trestní odpovědnosti právnických osob (§ 9). S touto zásadou je spojena zásada souběžné kolektivní a individuální trestní odpovědnosti (§ 9 odst. 3).

Zásadou, která nemá v systému trestní odpovědnosti fyzických osob ekvivalent, je zásada osamostatnění trestní odpovědnosti právnické osoby (§ 8 odst. 3).

Svůj protějšek v systému individuální trestní odpovědnosti nemá ani zásada trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby (§ 10), jejíž zakotvení je nezbytné pro vyloučení možnosti pachatele vyhnout se trestní odpovědnosti.

Zásady spojené s ukládáním trestních sankcí (zásada přiměřenosti, zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem a neslučitelnost trestů a ochranných opatření) jsou v rámci obou systémů trestní odpovědnosti pojaty obdobně, ačkoli nebylo možné vyhnout se určitým odlišnostem, daným povahou objektů sankcionování (viz. speciální pojetí přiměřenosti trestních sankcí v § 14 odst. 1 a 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zohlednění právem chráněných zájmů

osob poškozených trestným činem v § 14 odst. 3 a zejména odlišnosti v pojetí zásady neslučitelnosti trestů a ochranných opatření § 15 odst. 1 ZTOPO).³⁰

Specifika obou úprav lze pozorovat i v pojetí viny těchto rozdílných právních subjektů. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vychází ze zásady formálně-materiálního pojetí podmínek trestní odpovědnosti právnické osoby (§ 8 odst. 1 a 2 ZTOPO). Z formálního hlediska jde o trestní odpovědnost právnické osoby za jednání zákonem vymezených osob jménem, v zájmu nebo v rámci právnické osoby; z materiálního hlediska musí být dané jednání právnické osobě přičitatelné.

³⁰ Kratochvíl, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. Trestněprávní revue, č. 9, 2011, s. 249-252.

ČÁST III. PODMÍNKY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

PRÁVNICKÝCH OSOB

Kapitola I. Působnost zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti

právnických osob a řízení proti nim

Oddíl I. Působnost časová

Působností zákona se obecně rozumí okruh společenských vztahů, v nichž se zákon uplatňuje. V případě časové působnosti zákona je zásadní doba spáchání trestného činu. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se časové působnosti zákona nevěnuje, uplatní se tak čl. 40 odst. 6 Listiny a trestnost činu se bude posuzovat a trest ukládat podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije pouze v případě, že je to pro pachatele příznivější. Toto pravidlo se promítlo do ustanovení § 2 odst. 1 trestního zákoníku.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně neupravuje ani dobu spáchání trestného činu. Vzhledem k možnosti souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnícké osoby by se doba spáchání trestného činu měla posuzovat stejně jako v případě, kdy je pachatelem fyzická osoba.³¹ Trestní zákoník v ustanovení § 2 odst. 4 stanoví, že čin je spáchán v době, kdy pachatel konal nebo v případě opomenutí byl povinen konat. Při pokračování v trestném činu a u hromadných trestných činů se vychází z doby ukončení trestného činu; rozhodující tak bude poslední jednání, které je s předchozími jednáními v jednotě. U trvajících trestných činů je dobou činu okamžik, ke kterému byl ukončen protiprávní stav. V případě pokusu a přípravy k trestnému činu se vychází z doby, v níž došlo k jednání.

31 Jelínek, J.: Právnícké osoby a působnost nového zákona. Právní rádce, č. 1, 2012, s. 5.

Oddíl II. Působnost místní

Z hlediska místní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je rozhodující místo, kde byl trestný čin spáchán. Místem spáchání trestného činu je místo, kde došlo k jednání pachatele, které naplňuje objektivní stránku trestného činu, ale i místo, kde nastal nebo měl nastat následek trestného činu. V případě opomenutí je místem činu místo, kde mělo být vykonáno to, k čemu byl pachatel povinen. U pokusu se za místo činu považuje i místo, kde měl nastat účinek. U tzv. tranzitních deliktů jsou místem činu rovněž všechna místa, kde se rozvíjel příčinný vztah mezi jednáním a účinkem. V případě přípravy a pokusu je místem činu místo, kde k této trestné činnosti došlo nebo místo, kde měl nastat následek.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje místní působnost obdobně jako trestní zákoník. Základem je zásada teritoriality (§ 2), personality (§ 3), ochrany, univerzality (§ 4) a závazky plynoucí z mezinárodních smluv, jimž je Česká republika vázána (§ 5).³²

Pododdíl I. Princip teritoriality

Princip teritoriality, který je vyjádřen v ustanoveních § 2 odst. 1 až § 3 ZTOPO, vychází ze státní svrchovanosti. V souladu s principem teritoriality se trestnost činu spáchaného právnickou osobou na území České republiky posuzuje podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Pachatelem může být jak tuzemská právnická osoba, která má sídlo v České republice, tak zahraniční právnická osoba, která má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.

Územím České republiky se rozumí celé území státu tak, jak je vymezeno státními hranicemi, včetně prostoru nad a pod povrchem.

Trestností se rozumějí všechny podmínky, na nichž závisí výrok o vině a trestu.

Občanský zákoník rozlišuje sídlo a adresu, která je pouhým označením sídla. Sídlo musí být adresou přesně a určitě vymezeno. Hlavní význam má sídlo zapsané ve veřejném rejstříku (formální sídlo). Právnická osoba by měla do veřejného rejstříku nechat zapsat také skutečné sídlo (místo, na němž se nacházejí řídicí orgány právnické osoby). I když tak neučiní, každý se může skutečného sídla právnické osoby dovolat.

32 Jelínek, J.: Právnické osoby a působnost nového zákona. Právní rádce, č. 1, 2012, s. 5.

Pojem podnik byl v občanském zákoníku nahrazen pojmem obchodní závod. Zatímco původní právní úprava zahrnovala i osobní složky podnikání a naopak nezahrnovala pasiva, nově je obchodní závod definován jako organizovaný soubor jmění (aktiv a pasiv), který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti (§ 502 občanského zákoníku).³³ Evropská soudní judikatura (zejména judikatura Soudního dvora EU) osobní složky obchodního závodu bez ohledu na dílčí zákonné definice zahrnuje nadále. Obchodní závod je považován za věc hromadnou, nejde tedy o právní subjekt.

Organizační složkou závodu je pobočka, tzn. taková část závodu, která vykazuje hospodářskou a funkční samostatnost, a o které podnikatel rozhodl, že bude pobočkou. (§ 503 občanského zákoníku). Je-li pobočka zapsána do obchodního rejstříku, jedná se o odštěpný závod; to platí i o jiné organizační složce, pokud o ní jiný právní předpis stanoví, že se zapíše do obchodního rejstříku.

Majetkem je souhrn věcí, práv a jiných majetkových hodnot, které patří určité osobě.

U tzv. **distančních deliktů** (§2 odst. 2 ZTOPO) následek trestného činu nastal nebo měl nastat na místě odlišném od místa trestné činnosti. Z hlediska uplatnění zásady teritoriality není nutné, aby byly na území České republiky naplněny všechny znaky trestného činu. Podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se budou posuzovat i ty trestné činy, v případě kterých se právnická osoba dopustila jednání zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, ale také ty trestné činy, u kterých se právnická osoba dopustila jednání v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť i jen zčásti, nastat na území České republiky.

V ustanovení § 2 odst. 3 ZTOPO se zákonodárce věnuje místní působnosti zákona s ohledem na **institut účastenství**. Účastenství je takovou úmyslnou formou účasti na trestném činu, která je namířena proti témuž konkrétnímu zájmu chráněnému trestním zákonem. V užším smyslu se účastenstvím rozumí organizátorství, návod a pomoc,

³³ Černá, S., Plíva, S. a kol.: Podnikatel a jeho právní vztahy, 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Scripta iuridica, 2013 s. 96 an.

v širším smyslu je za účastenství považováno i spolupachatelství. Zákodárce při posuzování místní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v případě účastenství odkazuje na obdobné použití ustanovení § 4 odst. 3 a 4 trestního zákoníku. Účastenství je tak spácháno na území České republiky, je-li tu spáchán čin pachatele, anebo jednal-li tu zčásti účastník činu spáchaného v cizině.

Trestní odpovědnost a trestnost účastníka se obecně odvíjejí od trestní odpovědnosti pachatele, a to pokud zákon nestanoví něco jiného. Výjimkou z principu akcesority účastenství je právě ustanovení § 4 odst. 3 písm. b) a odst. 4 trestního zákoníku. Jednal-li tak účastník činu spáchaného v cizině alespoň zčásti na území České republiky, užije se na účastenství zákona České republiky bez ohledu na to, zda je čin pachatele v cizině trestný. Účastník trestného činu, který není v zahraničí trestný, a který pachatel v zahraničí dokonal nebo se o jeho dokonání alespoň pokusil, tak může být v České republice sankcionován, ačkoli hlavní pachatel bude beztrestný. Příkladem může být účastenství na trestném činu teroristického útoku podle § 311 trestního zákona.³⁴

Pododdíl II. Aktivní princip personality

Aktivní princip personality rozšiřuje s ohledem na suverenitu státu místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a umožňuje stíhání trestných činů, které byly spáchány mimo území České republiky. Podle zákona České republiky se tak posuzuje také trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou, jež má v České republice sídlo (§ 3 ZTOPO). Oboustranná trestnost činu v tomto případě není podmínkou použití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Stát zde uplatňuje svoji suverenitu nad českými právnickými osobami, a to zejména s ohledem na závažnost trestné činnosti právnických osob, kterou je třeba sankcionovat i v případě, že se jí česká právnická osoba dopustí v zahraničí.

Na rozdíl od právní úpravy trestního zákoníku se v případě právnických osob neuplatní pasivní princip personality, který by chránil právnické osoby se sídlem na území České republiky před trestnými činy spáchanými v cizině.

³⁴ Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 44.

Pododdíl III. Princip univerzality, subsidiární princip univerzality a princip ochrany

S ohledem na princip univerzality a ochrany se místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v zájmu mezinárodní spolupráce rozšiřuje i na vyjmenované trestné činy, které byly spáchány v cizině právnickou osobou, která nemá své sídlo na území České republiky, a které směřují proti základním hodnotám uznávaným v rámci mezinárodního společenství (§ 4 ZTOPO).

Výčet trestných činů, u kterých se uplatní zásada univerzality, obsažený v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, je podstatně užší, než výčet obsažený v trestním zákoníku, který se použije v případě, kdy je pachatelem fyzická osoba. V rámci zásady univerzality se tak podle zákona České republiky bude posuzovat trestnost pěti trestných činů právnických osob, a sice trestného činu padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku), výroby a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku), neoprávněné výroby peněz (§ 237 trestního zákoníku) a teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku).

Trestnost činu se posoudí podle zákona České republiky také v případě, kdy je čin spáchán v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v České republice ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo. **Subsidiární zásada univerzality**, která je upravena v § 4 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je spojena s několika omezujícími podmínkami, mezi které patří požadavek oboustranné trestnosti trestného činu, pachateli dále nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl trestný čin spáchán a zároveň musí být reálně možné právnickou osobu v České republice postihnout.

Ustanovení upravující subsidiární zásadu univerzality bylo přijato s ohledem na požadavky rámcového rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu.³⁵ Toto ustanovení se uplatní v případě všech trestných činů, za které může být právnická osoba činěna trestně odpovědnou (§ 7 ZTOPO).

Primární postavení trestní odpovědnosti fyzických osob vůči trestní odpovědnosti právnických osob, které vyplývá z komplexnosti právní úpravy trestního zákoníku, se mimo jiné odráží v užším pojetí místní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a v souvisejícím omezení zásady univerzality a ochrany.

³⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:CS:HTML>

Pododdíl IV. Působnost stanovená mezinárodní smlouvou

Mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, mohou v některých případech vyžadovat, aby stát uplatňoval svou jurisdikci v širším rozsahu, jindy ji naopak mohou vyloučit. Na tuto skutečnost reaguje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ustanovení § 5, když v odst. 1 rozšiřuje místní působnost zákona v případě, že tak stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu, a v odst. 2 naopak stanoví, že se za splnění shodných podmínek ustanovení o místní příslušnosti neuzijí. Součástí právního řádu jsou v souladu s čl. 10 Ústavy vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Příkladem mezinárodní smlouvy rozšiřující působnost zákona České republiky je Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců, č. 131/1978 Sb. Působnost zákona České republiky naopak zužuje např. konzulární úmluva s Francií publikovaná pod č. 79/1971 Sb. Oficiální seznam mezinárodních smluv, které jsou součástí právního řádu České republiky, je přístupný na internetových stránkách Ministerstva zahraničních věcí.³⁶

Oddíl III. Působnost osobní

Osobní působnost zákona stanoví, vůči kterým osobám jej lze aplikovat a naopak, v případě kterých osob je jeho aplikace vyloučena.

Definice právnické osoby bude vzhledem k absenci příslušné právní úpravy v ZTOPO vycházet z pojmových a individualizujících znaků právnických osob, tak jak jsou vymezeny občanským právem. Právnická osoba přitom může být pachatelem trestného činu za podmínek uvedených v § 9 odst. 1 a 2 ZTOPO.ⁱ Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, resp. výjimky z jeho osobní působnosti, které vyplývají z osobního postavení pachatele, jsou upraveny v ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO. Trestní odpovědnost tak obecně dopadá na všechny právnické osoby s výjimkou těch, jejichž odpovědnost za trestní čin je výslovně vyloučena v ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO.

³⁶ http://www.mzv.cz/public/3a/df/87/75578_943561_sez130628.pdf

ⁱ K tomu část III., kapitola II.

Hmotněprávní imunita určité osoby (tzv. indemnita) vylučuje možnost této osoby spáchat trestný čin, zatímco procesní imunita je spojena s nestíhatelností.

Trestní zákoník na rozdíl od zákona o trestní odpovědnosti právnických osob právní úpravu jeho osobní působnosti neobsahuje. Výjimky z osobní působnosti trestního zákoníku tradičně vycházejí z ústavněprávních předpisů či z mezinárodního práva.³⁷

Důvodová zpráva k výjimkám z osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí, že „vyloučení odpovědnosti právnických osob vychází z definice právnické osoby obsažené v mezinárodních dokumentech, které právnickou osobu shodně definují jako „jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací“.³⁸

Původní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který byl vládě předložen Ministerstvem spravedlnosti, počítal s indemnitou pro širší okruh právnických osob, a to pro Českou národní banku, státní organizace, právnické osoby zřízené zákonem a pro právnické osoby při výkonu veřejné moci. Proti tomuto záměru se v průběhu projednávání návrhu Legislativní radou vlády objevila řada připomínek, které směřovaly zejména k tomu, že okruh právních subjektů vyloučených z trestněprávní odpovědnosti by neměl být širší, než je tomu v případě odpovědnosti právnických osob za správní delikty. Vyloučení odpovědnosti za trestný čin se tak nakonec omezilo pouze na Českou republiku a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Stát je považován za specifický subjekt právních vztahů. Navenek může vystupovat v pozici veřejnoprávní korporace, která je suverénní, ale také v pozici soukromoprávní korporace, jež nese za své právní jednání stejnou odpovědnost jako kterákoli jiná právnická osoba. Zatímco se v předcházející právní úpravě konstatovalo, že stát je

37 Sýkora, M.: Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim *In*: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 133.

38 <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>

právníckou osobou, občanský zákoník nově stejně jako u jiných právnických osob vychází z teorie fikce (stát se za právnickou osobu považuje (§ 21)).³⁹

Podle důvodové zprávy se nepředpokládá, že by trestný čin, kterého se dopustí některý z představitelů státu, mohl vycházet z vlastních vnitřních zájmů státu. Takový trestný čin je považován za výlučně osobní čin daného státního představitele, který za něj ponese odpovědnost.

Nejenže by situace, kdy stát trestá vlastními orgány sám sebe, byla absurdní, zároveň by tento postup mohl negativně ovlivnit hospodaření státu, plnění jeho závazků a státního rozpočtu. Šámal dále dodává, že sankcionování České republiky není vhodné vzhledem k důsledkům trestních sankcí, mezi které patří společenské odsouzení trestného činu a pachatele.⁴⁰

Vyloučení České republiky z trestní odpovědnosti je spojeno s vyloučením všech jejích organizačních složek, které zabezpečují výkon moci zákonodárné, výkonné a soudní. Podle ustanovení § 3 odst. 1 zákona o majetku ČR jsou organizačními složkami státu ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády České republiky, Kancelář Veřejného ochránce práv, Akademie věd České republiky, Grantová agentura České republiky a jiná zařízení, o kterých to stanoví zvláštní právní předpis anebo tento zákon (viz. § 51). V odstavci 2 je dále stanoveno, že organizační složka není právnickou osobou. Nejen proto, že by stát trestáním svých organizačních složek trestal sám sebe, ale také vzhledem k tomu, že organizační složky státu nejsou považovány za právnické osoby, musí být z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyňaty. V úvahu tak připadá pouze trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby.

Ačkoli zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ze své působnosti výslovně **cizí státy** nevylučuje, s ohledem na princip suverenity státu se jejich exempce předpokládá. Obdobně jsou z trestní odpovědnosti vyloučeny **mezinárodní organizace veřejného**

39 Melzer, F. Tégl, P. a kol.: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. 278, 279.

40 Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 129.

práva, které jsou rovněž nositeli výsad a imunit podle mezinárodního práva. Konkrétní případy tak mohou být řešeny v intencích mezinárodního práva veřejného.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z trestní odpovědnosti dále vylučuje **územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci**. Územní samosprávné celky jsou veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a hospodařit podle vlastního rozpočtu (čl. 101 odst. 3 Ústavy). Podle ustanovení čl. 99 Ústavy se Česká republika člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky. Stejně jako stát, také územní samosprávné celky zřizují své organizační složky, které nejsou právnickými osobami a není je tak možné sankcionovat podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Vzhledem k tomu, že obce a kraje mohou zřizovat právnické osoby, které nejsou z trestní odpovědnosti podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyňaty, je třeba vždy pečlivě rozlišovat právnické osoby a organizační složky územně samosprávných celků.

Zatímco je trestní odpovědnost státu podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyloučena absolutně, územně samosprávné celky jsou z působnosti zákona vyloučeny pouze při výkonu veřejné moci, který je spojen s autoritativním rozhodováním územně samosprávného celku o právech a povinnostech subjektů bez ohledu na jejich vůli. Výkonem veřejné moci je např. rozhodování podle živnostenského zákona, v oblasti osobních dokladů a vedení matrik, správy poplatků, sociální péče a zdravotnictví atd.⁴¹ V záležitostech, které spadají do samostatné působnosti územních samosprávných celků, trestní odpovědnost podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyloučena není.⁴²

Veřejnoprávní korporace se nezdědka svou majetkovou účastí podílejí na činnostech právnických osob. Zákon o trestní odpovědnosti stanoví, že **majetková účast státu a územních samosprávných celků na právnické osobě** trestní odpovědnost této právnické osoby nevylučuje. Možnost trestního stíhání právnických osob, které svou

41 Vidrna, J.: Nová trestněprávní rizika územních samosprávných celků. Právní rádce, č. 6, 2012, s. 20.

42 Kopecký, M.: K otázkám trestní (ne)odpovědnosti samosprávných celků *In: : Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 140.

činnost vykonávají ve veřejném zájmu, může být chápána jako nespravedlivá a riziková. Zákonnou pojistkou je nicméně skutečnost, že soud při rozhodování o druhu trestu a o jeho výměře obligatorně přihlíží právě k tomu, že právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu.⁴³

Příkladem výše uvedené právnické osoby je státní podnik Česká pošta, s.p., proti kterému bylo v souvislosti s pochybnými stavebními zakázkami zahájeno trestní stíhání. Vrchní státní zastupitelství v Praze v této věci kromě samotného státního podniku obvinilo souběžně osm zaměstnanců pošty.

S ohledem na výše uvedené budou muset orgány činné v trestním řízení před zahájením trestního stíhání právnické osoby nejen posoudit, zda jde o právnickou osobu, ale také se zabývat otázkou, zda odpovědnost právnické osoby není vyloučena podle ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO.

Oddíl IV. Působnost věcná

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám (§ 1 odst. 1 ZTOPO).

Taxativní výčet „stanovených trestných činů“ je obsažen v ustanovení § 7 ZTOPO. Rozsah kriminalizace právnických osob, tj. okruh trestných činů, za které mají být právnické osoby odpovědné, byl jednou z nejvíce diskutovaných otázek při přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Příliš široká míra kriminalizace, která šla dokonce nad rámec mezinárodních požadavků, ostatně byla jedním z důvodů zamítnutí vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen v roce 2004.

Obecně lze z hlediska vymezení okruhu trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, zvolit jednu z následujících variant (nebo jejich kombinaci).

- 1) Shodné vymezení okruhu trestných činů, za které jsou právnické osoby

43 Vidrna, J.: Nová trestněprávní rizika územních samosprávných celků. Právní rádce, č. 6, 2012, s. 21.

odpovědné, jako v případě fyzických osob.

- 2) Užší okruh trestných činů, za které jsou právnické osoby odpovědné, než v případě trestní odpovědnosti fyzických osob, přičemž jsou tyto činy vymezeny demonstrativním nebo taxativním způsobem.
- 3) Odpovědnost právnických osob i za ty trestné činy, kterých se fyzické osoby dopustit nemohou (vymezení nových skutkových podstat nebo modifikace stávajících skutkových podstat).⁴⁴

Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl co do výčtu trestných činů, za které jsou právnické osoby odpovědné, předkládán vládě ve dvou variantách. První varianta počítala s odpovědností právnických osob za stejný okruh trestných činů jako v případě fyzických osob, a to pokud z jejich povahy nevyplývá, že se jich právnická osoba dopustit nemůže. Této variantě byl vytýkán rozpor se zásadou *nullum crimen sine lege certa* a možné aplikační problémy. Za výhodu bylo naopak označováno snadné přizpůsobení se novelizacím trestního zákoníku. Nakonec však byla vládou schválena a Parlamentu České republiky předložena druhá varianta, která počítala s trestní odpovědností právnických osob pouze pro ty trestné činy, které se ve výčtu musely objevit vzhledem k mezinárodním závazkům České republiky.

Výčet trestných činů, za které jsou právnické osoby odpovědné, je tedy taxativní. Katalog trestných činů, které mají být trestány s ohledem na mezinárodní závazky České republiky, byl vzhledem k nutnosti ochrany finančních zájmů státu dále rozšířen o daňové trestné činy. Nad rámec mezinárodních závazků byly dále do výčtu zařazeny vybrané trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a proti životnímu prostředí.

Nedošlo tak k vytvoření speciálních skutkových podstat trestných činů, na které trestní zákoník nepamatuje. Každý trestný čin, kterého se může dopustit právnická osoba, může spáchat také osoba fyzická.⁴⁵

Z výše uvedených důvodů ve výčtu § 7 ZTOPO chybí některé trestné činy, kterých se právnické osoby mohou dopustit a byla by tak vhodná také jejich regulace. Jedná se zejména o některé trestné činy proti majetku či trestné činy hospodářské (např. trestný

44 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 62, 63.

45 Vantuch, P.: Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. Trestní právo, č. 11, 2011, s. 7.

čin porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 trestního zákoníku), úpadkové trestné činy a další.ⁱ

Kapitola II. Právnícká osoba jako subjekt trestného činu

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pojem právnické osoby nedefinuje, a proto je nutné při jeho vymezení vycházet z právní úpravy obecné části občanského zákoníku. Občanský zákoník právnickou osobu vymezuje jak negativně, jako osobu odlišnou od fyzické osoby (§ 18), tak pozitivně jako organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná (§ 20 odst. 1). Z hlediska právní podstaty právnické osoby se občanský zákoník přiklání k tzv. teorii fikce, která vychází z toho, že pouze člověk může být přirozenou osobou a existence právnických osob, které jsou považovány za výtvar práva, je založena na právních konstrukcích.

Oddíl I. Pojmové znaky právnických osob

Vzhledem ke značné rozmanitosti jednotlivých forem právnických osob je těžké vymezit jejich obecnou definici. Shoda naopak panuje v oblasti charakteristických znaků, které musí každá právnická osoba naplňovat. Skutečnost, zda daný organizovaný útvar naplňuje definiční znaky právnické osoby, bude zásadní z hlediska možné působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Právní osobnost právnické osoby, tzn. způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (§ 15 odst. 1 občanského zákoníku), je považována za nejdůležitější znak právnické osoby. Způsobilost mít práva a povinnosti se výslovně vztahuje na celý právní řád, nikoli pouze na oblast soukromého práva. Podstatné je znění ustanovení § 17 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého práva může mít a vykonávat jen osoba. Stejně tak lze uložit povinnost jen osobě a jen vůči ní lze plnění povinnosti vymáhat. Osoba je přitom fyzická, nebo právnická (§ 18). Nová právní úprava tak nepřipouští

i Viz. Úvahy de lege ferenda

přičítání práv a povinností entitám bez právní osobnosti (tzv. quasi-právníckým osobám).⁴⁶

Právnícká osoba má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku (§ 118). Rozsah možných práv a povinností právníckých osob je dán mezemi právního řádu. Jak vyplývá z § 20 občanského zákoníku, právnícká osoba může mít bez zřetele na předmět své činnosti práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.

Dalším znakem právnícké osoby je její **svéprávnost**, tzn. způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (§ 20 odst. 2 občanského zákoníku). V této souvislosti je třeba upozornit na to, že nový občanský zákoník nadále nepočítá s přímým jednáním právnícké osoby. Za právníckou osobu vždy jedná její zástupci.¹

Deliktní způsobilost právnícké osoby je spojena s protiprávním činem, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný zástupce právnícké osoby vůči třetí osobě (§ 167 občanského zákoníku).

Majetková autonomie právnícké osoby neboli vlastnictví odděleného majetkového souboru, je dalším z pojmových znaků právníckých osob. Z majetkové autonomie právnícké osoby vyplývá její samostatná majetková odpovědnost vůči třetím osobám, která je spojena např. s faktem, že společníci právnícké osoby neručí za její jednání, pokud není stanoveno jinak.⁴⁷

Specifická organizační struktura právníckých osob je významná pro vnitřní i vnější vztahy korporací, tzn. jak pro utváření vůle právnícké osoby, tak z hlediska jejich projevů vůle navenek prostřednictvím fyzických osob.

Vznik, existence a zánik právníckých osob musí vycházet z účinné právní úpravy.

Jedním ze znaků právnícké osoby je i její **účel**, který je významný zejména pro předmět její činnosti a pro postavení právnícké osoby v právních vztazích. Z hlediska účelu jsou právnícké osoby členěny např. na právnícké osoby ustavené ve veřejném nebo v soukromém zájmu, na právnícké osoby ziskové a neziskové atd.

46 Frinta, O.: Právnícké osoby. Prameny a nové proudy právní vědy. Praha: Univerzita Karlova, 2008, s. 129.

i viz. část III., oddíl II.

47 Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek 1. 1. díl: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 265, 266.

Oddíl II. Individualizující znaky právnických osob

Jedinečnost a odlišnost dané právnické osoby od ostatních právnických osob vychází z jejích identifikačních znaků, kterými jsou název, sídlo a zápis právnické osoby do veřejného rejstříku.

Každá právnická osoba musí mít svůj **název**. Název právnické osoby je jejím jménem. Musí právnickou osobu odlišit od jiné osoby a obsahovat označení její právní formy. Název nesmí být klamavý (§ 132 občanského zákoníku).

Vymezení **sídla** viz. *část III., oddíl II., pododdíl I.*

Občanský zákoník upravuje **veřejné rejstříky** obecně v ustanoveních § 120 a 121, speciální úprava je obsažena v zákoně o veřejných rejstřících, jež obsahuje výčet veřejných rejstříků, mezi které spadá spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní rejstřík a rejstřík obecně prospěšných společností. Nejvýznamnějším veřejným rejstříkem je obchodní rejstřík, do kterého se zapisují obchodní společnosti a družstva.

Mezi individualizujícími znaky v některých publikacích figuruje rovněž státní příslušnost právnické osoby. Za tuzemskou právnickou osobu se považuje právnická osoba se sídlem na území ČR.

Oddíl III. Pachatel

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se uplatní v případě všech právnických osob soukromého i veřejného práva, které nejsou z trestní odpovědnosti výslovně vyloučeny v ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO. Vzhledem k institutu přičitatelnosti, o kterém bude pojednáno níže, však musí jít o právnické osoby s personálním substrátem. Trestně odpovědnou může být také právnická osoba, kterou je tvořena jedinou osobou. Teoretické členění jednotlivých kategorií právnických osob není podstatné; tomu odpovídá rozsáhlý seznam možných pachatelů.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanoví, že pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně. Jak vyplývá z důvodové zprávy k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, povaha právnické osoby vylučuje prosté převzetí právní úpravy pachatelství nebo spolupachatelství z trestního

zákoníku. Zejména je třeba přihlídnout k odlišné právní úpravě zavinění právnické osoby, která vychází z právní fikce zavinění v podobě tzv. přičitatelnosti.¹

Právnická osoba v postavení pachatele musí naplnit obecné znaky trestného činu, ne jen znaky skutkové podstaty. Předpokladem pachatelství je přičitatelnost protiprávního jednání zákonem definovaných orgánů nebo osob, které se jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby dopustily deliktního jednání a naplnily tak znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených v § 7 ZTOPO, a jejich jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost. Kromě naplnění podmínek § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO zároveň musí být přihlídnuto k ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO, podle kterého nesmí jít o právnickou osobu, která je vyloučena z osobní působnosti zákona.

U jednotlivých trestných činů může zákon vyžadovat zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele, které musí být dány u jednající fyzické osoby. Právnická osoba může být pachatelem také v případě nedokonaných trestných činů, tj. v případě přípravy (pokud je trestná) a pokusu, a to za použití subsidiární úpravy obsažené v trestním zákoníku.

Pododdíl I. Nepřímý pachatel

Stejně jako v případě trestných činů fyzických osob může být i v případě trestní odpovědnosti právnických osob pachatelem k provedení činu užita osoba, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo která sama nejednala nebo nejednala zaviněně. V takovém případě je právnická osoba tzv. nepřímým pachatelem a osoba, kterou ke spáchání trestného činu užila, představuje „živý nástroj“. Nepřímé pachatelství nepřipadá v úvahu u tzv. vlastnoručních trestných činů, kterých se musí dopustit pachatel osobně. Podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je pachatelem také právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. Z dikce § 9 odst. 2 ZTOPO tak vyplývá, že k provedení činu mohou být užity nejen fyzické osoby, ale také osoby právnické. Příkladem takové

i K tomu část III., kapitola III., oddíl IV.

právnícké osoby může být dle Forejta stát, který je z trestní odpovědnosti vyloučen.⁴⁸ Nepřímé pachatelství musí být odlišováno od spáchání trestného činu ve spolupachatelství, které vyžaduje společné jednání a společný úmysl jednajících osob.

Oddíl IV. Spolupachatel

Spolupachatelství je subsidiárně definováno v § 23 trestního zákoníku. Ke spolupachatelství dochází tehdy, jestliže byl trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob. Společné jednání může mít více podob. Každý ze spolupachatelů může svým jednáním naplnit všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. V případě skutkových podstat trestných činů, které vyžadují dvojí jednání, jednotliví spolupachatelé naplní svým jednáním některý ze znaků skutkové podstaty, jež je naplněna teprve souhrnem těchto dílčích jednání. O spolupachatelství půjde i v případě, že je jednání spolupachatelů článkem řetězu, působí současně a směřuje k naplnění skutkové podstaty určitého trestného činu.⁴⁹ Míra, kterou se pachatelé na spáchání trestného činu podíleli, může být zohledněna při ukládání trestu. Vzhledem k tomu, že spolupachatel právnické osoby není v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob dále specifikován, lze usuzovat, že jím může být jak fyzická, tak právnická osoba. Právnická osoba v postavení spolupachatele za trestný čin odpovídá jako by jej spáchala sama.

Kapitola III. Předpoklady spáchání trestného činu právnickou osobou

Jak bylo uvedeno výše, existence právnických osob je založena na právních konstrukcích. Zkonstruován proto musí být také způsob jednání právnické osoby navenek, jakož i zavinění právnické osoby. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se předpoklady spáchání trestného činu právnickou osobou zabývá v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO, kde stanoví, že *trestným činem spáchaným právnickou osobou je*

48 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 93.

49 Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 314, 315.

protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

Oddíl I. Požadavek protiprávnosti činu

Jednání právnické osoby ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob musí splňovat několik kritérií. Prvním z nich je požadavek protiprávnosti. Protiprávnost činu je posuzována ve vztahu k celému právnímu řádu.

Oddíl II. Osoby a orgány způsobilé k jednání za právnickou osobu

Ustanovení citované v úvodu této kapitoly nám poskytuje odpověď na otázku, kdo jedná za právnickou osobu, která není schopná jednat přímo. Zástupci právnické osoby za právnickou osobu mohou jednat na základě zákona, rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo na základě plné moci. Zástupci právnické osoby jednající za ni ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických jsou uvedeni v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO. Tito zástupci mohou za právnickou osobu jednat samostatně, společně, případně může jejich jednání vzájemně navazovat.

Pododdíl I. Statutární orgán, člen statutárního orgánu

Oproti předchozí právní úpravě zákonodárce nadále nerozlišuje mezi přímým jednáním právnické osoby (jednáním právnické osoby jejím statutárním orgánem) a jejím

nepřímým jednáním (jednáním prostřednictvím zástupců právnické osoby). Občanský zákoník nově připouští pouze nepřímé jednání právnické osoby. Právnická osoba totiž nemá vůli, a proto sama nejedná. Tato skutečnost vyplývá z názvu bloku paragrafů 161 až 167 občanského zákoníku „Jednání za právnickou osobu“.

Statutární orgán nahrazuje vůli právnické osoby a je považován za jejího zákonného zástupce. Vzhledem k tomu, že postavení statutárního orgánu vyplývá ze zakladatelského právního jednání, případně z rozhodnutí valné hromady, lze na jednání statutárního orgánu právnické osoby vztáhnout kromě obecných ustanovení o zastoupení (§ 436 až 440 občanského zákoníku) a obecných ustanovení upravujících zastoupení ze zákona (§ 457 až 464) také obecná ustanovení o smluvním zastoupení (§ 441 až 449), a to vždy s přihlédnutím ke specifickým jednání statutárního orgánu za právnickou osobu.⁵⁰

Jak uvádí Dvořák, právní úprava orgánů právnických osob obsažená v občanském zákoníku je myšlenkově nekonzistentní. „Na straně jedné [občanský zákoník] uznává způsobilost právnických osob k právům a povinnostem, na straně druhé ovšem nepřiznává právnickým osobám způsobilost právně jednat, neboť za právnickou osobu vždy právně jedná její (zákonný, smluvní nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci určený) zástupce; k osobnímu jednání není právnická osoba způsobilá. Lze sice souhlasit s tím, že – vzhledem k tomu, že právnická osoba je útvar biologicky neživý – někdo musí v rámci interního procesu rozhodování vytvářet vůli právnické osoby jakožto umělého útvaru, to však pojmově nevylučuje, aby tuto vůli nemohl opět někdo jejím jménem projevit; to ovšem zákonodárce v odst. 1 [§ 164] zakázal. Vzhledem k tomu není statutární orgán právnické osoby ani tak statutárním orgánem, jako spíše jejím „statutárním zástupcem“.“⁵¹

Jednatelská působnost statutárního orgánu je vymezena v ustanovení § 164 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého může člen statutárního orgánu zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech. Vždy se ale bude muset jednat o takové záležitosti, ke kterým je právnická osoba ve smyslu § 20 odst. 1 občanského zákoníku způsobilá, tzn. o záležitosti, které se slučují s její právní povahou. Občanský zákoník

50 Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 241.

51 Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. op. cit., s. 541.

nadále nerozlišuje mezi jednáním statutárního orgánu a jednáním člena statutárního orgánu. Právníkem bude vždy zastupovat člen statutárního orgánu.⁵²

Statutární orgán může za právníkem osobu jednat v postavení kolektivního orgánu (jeho členové rozhodují společně) nebo jako individuální orgán (orgán o jednom členu). Pokud se právníkem osoba zapisuje do veřejného rejstříku, bude v něm možné dohledat způsob jednání členů kolektivního statutárního orgánu. U právníků osob, které se do veřejného rejstříku nezapisují, jsou rozhodné údaje obsažené v zakladatelském právní jednání. Neurčí-li zakladatelské právní jednání, jak členové statutárního orgánu právníkem osobu zastupují, uplatní se podpůrná zákonná úprava, která stanoví, že tak činí každý člen samostatně (§ 164 odst. 2 občanského zákoníku). V případě nedodržení stanoveného způsobu jednání kolektivního statutárního orgánu (s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu) se na toto právní jednání bude hledět jako na nicotné, případně bude považováno za soukromé jednání člena statutárního orgánu, a jako takové nebude spojeno se vznikem odpovídajícího práva či povinnosti právníkem osoby. V aplikační praxi může být problematické posouzení zavinění v případě, že za právníkem osobu jednal kolektivní statutární orgán.⁵³

V souvislosti s jednáním kolektivního orgánu za právníkem osobu je třeba upozornit na to, že zákon o trestní odpovědnosti právníků osob nezná tzv. kolektivní odpovědnost více fyzických osob, která by vycházela pouze z toho, že je daná fyzická osoba členem kolektivního orgánu, aniž by se zkoumalo naplnění všech znaků trestného činu a zavinění v případě každé z těchto osob. Za rozhodnutí kolektivního orgánu právníkem osoby mohou být odpovědní jen někteří z jeho členů, zpravidla to budou iniciátoři, schvalující osoby či realizátoři rozhodnutí.⁵⁴

Kolektivní statutární orgán může pověřit některého svého člena, aby jej při určitém právní jednání samostatně zastoupil jako jeho zmocněnec. Generální plná moc je v tomto ohledu nepřijatelná a pro rozpor se zákonem absolutně neplatná.

Individuální statutární orgán jedná vždy ve všech věcech samostatně.

52 Púry, F., Šámal, P.: Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. Právník, č. 11, 2013, s. 1077.

53 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právníků osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 70.

54 Púry, F., Šámal, P. op. cit, s. 1065 an.

Rozhodovací působnost statutárního orgánu je vymezena v § 163 občanského zákoníku. Statutárnímu orgánu tak náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby. Působnost statutárního orgánu se člení na vnitřní (interní rozhodování a řízení právnické osoby) a vnější působnost (jednání za právnickou osobu se třetími osobami).

Konkrétní typ statutárního orgánu se odvíjí od právní formy právnické osoby.

Občanský zákoník nově výslovně připouští členství právnické osoby ve voleném orgánu jiné právnické osoby. Vždy se bude třeba zabývat otázkou, zda je daná osoba členem statutárního orgánu. Podle § 155 odst. 1 občanského zákoníku byl-li členem voleného orgánu povolán ten, kdo k tomu není podle zákona způsobilý, hledí se na jeho povolání do funkce jakoby se nestalo. Ztratí-li člen voleného orgánu po svém povolání do funkce zákonnou způsobilost být členem voleného orgánu, jeho funkce zaniká.

Pododdíl II. Jiná osoba oprávněná jednat jménem nebo za právnickou osobu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO

Za právnickou osobu je oprávněn jednat její zástupce. Jednání zástupce za právnickou osobu může vyplývat ze zákona, z plné moci nebo z rozhodnutí orgánu veřejné moci. Obecné podmínky přímého zastoupení (tj. takového zastoupení, kdy právní jednání zástupce zavazuje přímo zastoupeného) právnické osoby jsou upraveny v ustanoveních § 436 až 440 občanského zákoníku.

Z hlediska jednání za právnickou osobu je zásadní ustanovení § 436 odst. 1, které stanoví, že není-li zřejmé, že někdo jedná za jiného, platí, že jedná vlastním jménem. Podle § 437 odst. 1 občanského zákoníku nemůže jiného zastoupit ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmem zastoupeného, ledaže při smluvním zastoupení zastoupený o takovém rozporu věděl nebo musel vědět. Tohoto rozporu se může zastoupený dovolat, a to za předpokladu, že jednal se třetí osobou, která o této okolnosti věděla nebo musela vědět. Zastoupený tedy bude muset prokázat alespoň nedbalost třetí osoby. Na jednání zákonného zástupce se tak bude hledět jako na zdánlivé právní jednání, v případě smluvního zastoupení bude možné namítnout relativní neplatnost tohoto jednání.⁵⁵

55 Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1043.

Ustanovení § 440 občanského zákoníku upravuje případné excesy zástupce, tedy situace, kdy zástupce překročí své zástupčí oprávnění anebo za právnickou osobu jedná, aniž by takové zástupčí oprávnění vůbec měl. Meze zástupčího oprávnění u zákonného zastoupení vyplývají ze zákona, u opatrovnictví z rozhodnutí soudu a v případě smluvního zastoupení z plné moci. Občanský zákoník posiluje ochranu zastoupeného, kterého exces zástupce, bez ohledu na to, z jakého důvodu k němu došlo, zavazuje pouze pokud jej schválí bez zbytečného odkladu. Totéž platí i v případě, kdy za jiného právně jedná osoba bez zástupčího oprávnění. Není-li právní jednání bez zbytečného odkladu schváleno, je osoba, která právně jednala za jiného z tohoto právního jednání zavázána sama. V případě schválení je zastoupený vázán jednáním zástupce s účinky *ex tunc*. V této právní úpravě se odráží obecná tendence k zachování platnosti právního jednání (§ 574 občanského zákoníku).

O zákonné zastoupení půjde tehdy, jestliže jednání jedné osoby za druhou stanoví sám zákon. Zákonnými zástupci právnické osoby jsou kromě statutárního orgánu také její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. Co je stanoveno o zastoupení právnické osoby zaměstnancem, platí obdobně pro zastoupení právnické osoby jejím členem nebo členem jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku (§ 166 odst. 1 občanského zákoníku). Člen jiného než statutárního orgánu přitom bude právnickou osobu zastupovat zejména tehdy, stanoví-li tak zákon. Zápis členů do obchodního rejstříku není vzhledem k jeho deklaratorní povaze podmínkou vzniku funkce.

V ustanovení § 166 odst. 2 občanského zákoníku je obsažena vůči § 162 občanského zákoníku speciální úprava povědomí třetí osoby o omezení zástupčího oprávnění nezapsaných zákonných zástupců právnické osoby uvedených výše. Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby má účinky vůči třetí osobě, jen muselo-li jí být známo.

Do kategorie zákonných zástupců budou spadat mimo jiné případy tzv. obchodního zastoupení. Zákonným zástupcem podnikatele je tak například vedoucí odštěpného závodu, který je oprávněn podnikatele zastupovat ve všech záležitostech týkajících se odštěpného závodu ode dne, ke kterému byl jako vedoucí odštěpného závodu zapsán do obchodního rejstříku (§ 503 odst. 2 občanského zákoníku).

Z hlediska občanského zákoníku právnickou osobu zavazuje i jednání tzv. nezmocněného jednatele, kterým je ve smyslu § 430 odst. 2 jiná osoba v provozovně podnikatele, a to za podmínky že třetí osoba byla v dobré víře, že jednající osoba je k jednání oprávněna. Otázkou však je, zda toto jednání může zavazovat právnickou osobu v trestněprávním smyslu. Už z nadpisu této kapitoly však lze dovodit, že aby tomu tak bylo, musela by tato osoba být k jednání za právnickou osobu oprávněna.⁵⁶

Jak bylo uvedeno výše, jednání za právnickou osobu může vedle zákonného zastoupení vycházet ze **smluvního zastoupení**. V případě smluvního zastoupení vyplývá rozsah zástupčího oprávnění z plné moci. Zmocnění se může vztahovat jak na určité právní jednání, tak i na veškeré právní jednání uskutečněné za zmocnitele. Z hlediska zákona o trestní odpovědnosti právnických osob však není relevantní tzv. nepřímé zastoupení.

Zvláštní ustanovení o plné moci jsou obsažena § 450 až 456 občanského zákoníku, jež obsahují právní úpravu prokury. Po udělení prokury je prokurista zmocněn k právním jednáním, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu, popřípadě pobočky, a to i k těm, pro která se jinak vyžaduje zvláštní plná moc. Nepůjde přitom jen o právní jednání související s provozem konkrétního obchodního závodu, ale o právní jednání související s podnikáním obecně. Občanský zákoník nově umožňuje udělení prokury pouze pro některou pobočku nebo pro některý z několika obchodních závodů podnikatele. Neúčinnost omezení prokury vůči třetím osobám zůstala zachována, a je dále výslovně rozšířena i na omezení, která byla zveřejněna. Prokura může být nadále udělena pouze podnikatelem zapsaným v obchodním rejstříku. Prokurista může za podnikatele udělit plnou moc další osobě.⁵⁷

Za právnickou osobu může dále jednat likvidátor nebo nucený správce. Institut nucené správy je spojen s nutností dohledu nad činností z hlediska veřejného zájmu významných osob (bank, pojišťoven, investičních společností atp.) Prostřednictvím

56 Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 199.

57 Černá, S., Plíva, S. a kol.: Podnikatel a jeho právní vztahy. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Scripta iuridica, 2013, s. 23.

nucené správy stát vynucuje dodržování právních předpisů a dohlíží na pokračování v činnosti těchto významných subjektů.

Podle § 188 občanského zákoníku nikdo nesmí po vstupu do likvidace za právnickou osobu právě jednat mimo rozsah stanovený v § 196, a to od okamžiku, kdy se o jejím vstupu do likvidace dozvěděl nebo kdy se o něm dozvědět měl a mohl. Likvidátorem přitom může být jen osoba, která je způsobilá být členem statutárního orgánu (§ 189 odst. 1). Na likvidátora se hledí jako na zákonného zástupce právnické osoby; působnosti statutárního orgánu nabývá okamžikem svého povolání (§ 193). Pokud je k likvidaci povoláno několik likvidátorů, tvoří kolektivní orgán (§ 190). Je-li právnická osoba v likvidaci a nebyl-li jí příslušným orgánem likvidátor povolán, vykonávají jeho působnost všichni členové statutárního orgánu (§ 189 odst. 2). Není-li právnické osobě, která vstoupila do likvidace, povolán likvidátor podle § 189, jmenuje jej soud, a to i bez návrhu (§ 191 odst. 1 občanského zákoníku).

Občanský zákoník nově v § 165 umožňuje, aby byl právnické osobě jmenován zástupce (opatrovník) rozhodnutím soudu v případě, že statutární orgán nemá dostatečný počet členů potřebný k rozhodování. Jmenování opatrovníka ze strany soudu bude možné i v případě rozporu v zájmech člena statutárního orgánu a právnické osoby, a to za předpokladu, že právnická osoba nemá jiného člena orgánu schopného ji zastupovat. Funkce soudem ustanovené osoby zanikne ze zákona dnem, kdy byla do této funkce zákonným způsobem ustavena příslušná osoba.

Pododdíl III. Osoba vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost

Do této kategorie se nezařadí osoby, které u právnické osoby vykonávají řídicí nebo kontrolní činnost a zároveň spadají do kategorie osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO. Mezi orgány nebo osoby vykonávající řídicí činnost mohou být zařazeny zejména vrcholné orgány dané právnické osoby (a jejich členové), např. valná hromada, společenství vlastníků jednotek, členská schůze družstva. Zejména v případě velkých právnických osob se složitou organizační strukturou se vrcholné orgány věnují spíše

strategickému a obecnému řízení právnické osoby, a proto jsou konkrétním řízením či obchodním vedením společnosti pověřovány jiné osoby, např. výkonný ředitel.⁵⁸

Typickým příkladem orgánu vykonávajícího kontrolní činnost je dozorčí rada, resp. její členové.

Pododdíl IV. Osoba vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby

Za právnickou osobu podle § 8 odst. 1 písm. c) ZTOPO rovněž jedná ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. Na jednání právnických osob mohou působit fyzické či právnické osoby, které sice formálně nezastávají žádné řídicí či kontrolní funkce, přesto svým faktickým vlivem působí na řízení společnosti. Rozhodující vliv na řízení právnické osoby může být vykonáván přímo nebo zprostředkovaně. Vykonávání vlivu musí z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby dosahovat určité intenzity („rozhodující“), musí vést ke spáchání některého z trestných činů uvedených v § 7 a jednání osoby vykonávající rozhodující vliv musí být právnické osobě přičteno ve smyslu § 8 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Touto kategorií osob se v ustanoveních § 71 až 91 zabývá zákon o obchodních korporacích. Tzv. podnikatelská seskupení jsou rozdělena do tří stupňů, a to na ovlivnění, ovládání a koncern (řazeno vzestupně dle kvalifikovanosti vlivu).⁵⁹ Ačkoli se tato právní úprava vztahuje právě jen na obchodní korporace, lze k ní při výkladu slovního spojení „rozhodující vliv“ použitého v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob zajisté přihlídnout.

Ovládající osobou je ve smyslu § 74 zákona o obchodních korporacích fyzická nebo právnická osoba, která může v obchodní korporaci přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv bez ohledu na to, zda tato její možnost vyplývá z právního titulu či nikoliv. Předpokládá se, že k vykonávání vlivu bude docházet opakovaně, nikoli nahodile. Co do intenzity vlivu se musí jednat o vliv rozhodující, tzn. že faktická

58 Púry, F., Šámal, P.: Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. Právník, č. 11, 2013, s. 1077.

59 Štenglová, I. a kol.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 167.

možnost rozhodování statutárního a výkonného orgánu je vzhledem k rozhodujícímu vlivu ovládající osoby omezena nebo vyloučena.

Ustanovení § 75 zákona o obchodních korporacích shrnuje tzv. domněnky ovládání. Normativní příkazy stanovující, kdo je ovládající či ovládanou osobou, jsou obsaženy v § 74 odst. 3 zákona o obchodních korporacích.

Podle § 79 odst. 1 se má za to, že jedna nebo více osob podrobených jednotnému řízení jinou osobou nebo osobami tvoří koncern. Vztah mezi ovládající a ovládanou osobou může být založen i tzv. ovládací smlouvou.

Jednáním ve shodě je podle § 78 odst. 1 zákona o obchodních korporacích jednání dvou nebo více osob nakládajících hlasovacími právy za účelem ovlivnění, ovládání nebo jednotného řízení obchodní korporace. V odst. 2 jsou upraveny vyvratitelné právní domněnky o jednání ve shodě.

Zákon o obchodních korporacích nově v § 71 odst. 1 pojednává rovněž o tzv. vlivné osobě, která pomocí svého vlivu v obchodní korporaci rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace. Na rozdíl od ovládající osoby postačí v případě vlivné osoby jednorázové ovlivnění, které nelze použít ve vztahu k § 8 odst. 1 písm. c) ZTOPO, kde je požadováno trvalé vykonávání rozhodujícího vlivu na řízení právnické osoby.

Pododdíl V. Zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení

Podle § 8 odst. 1 písm. d) ZTOPO za právnickou osobu může rovněž jednat zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO. Dle § 6 zákoníku práce je zaměstnancem fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu. Závislost výkonu práce vyplývá ze vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, který je chápán jako vztah nadřízenosti a podřízenosti. K protiprávnímu jednání zaměstnance musí ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby dojít v rámci plnění pracovních povinností zaměstnance. Výkon závislé práce je definován v zákoníku práce a považuje se za něj např. i pracovní

cesta zaměstnance. Vztah fyzické a právnické osoby je vždy posuzován z hlediska jeho materiální povahy, bez ohledu na označení konkrétní smlouvy.⁶⁰

Jinou osobou nacházející se v postavení obdobném postavení zaměstnance může být např. člen družstva s pracovním vztahem k družstvu nebo osoba dočasně přidělená k výkonu práce u právnické osoby, která není jejím zaměstnavatelem.

Oddíl III. Spáchání trestného činu jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby

Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob vychází z modifikovaného pojetí objektivní stránky trestného činu. Vedle nutnosti naplnění znaků základní objektivní stránky některého trestného činu uvedeného ve výčtu v § 7 ZTOPO je ke vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby třeba naplnit rovněž jeden ze znaků speciální objektivní stránky uvedených v návěti § 8 odst. 1 ZTOPO, a sice spáchání činu jménem právnické osoby nebo v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti.⁶¹ Uvedená kritéria mají zabránit situaci, kdy by právnická osoba odpovídala za tzv. excesy, které sice spáchala některá z osob uvedených v § 8 odst. 1 ZTOPO, ale bez další souvislosti s činností právnické osoby. Právnická osoba nemůže nést odpovědnost za jednání fyzických osob, které nemohla ovlivnit.

Pojmy definující nutnou formu jednání fyzické osoby za právnickou osobu „v zájmu právnické osoby“ a „jménem právnické osoby“ nepůsobí výkladové obtíže. Jménem právnické osoby může jednat některý ze subjektů uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO. Jak bylo uvedeno výše, občanský zákoník nově nepřipouští, aby právnická osoba jednala sama, jejím jménem bude vždy jednat její zástupce. Problematictější je pojem „v rámci činnosti právnické osoby“. V rámci činnosti právnické osoby může spáchat trestný čin pouze osoba, která působí uvnitř (v rámci) právnické osoby. Při hledání odpovědi na otázku, zda se posuzované jednání týká činnosti právnické osoby, bude rozhodující vymezení předmětu činnosti uvedené v právním předpise, v zakladatelském právním jednání, ve zřizovací listině či ve veřejném rejstříku. Nová

60 Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 38.

61 Fenyk, J., Smejkal, L. op. cit., s. 29, 30.

právní úprava obsažená v § 20 občanského zákoníku stanoví, že právnické osoby mohou mít práva a povinnosti bez zřetele na předmět své činnosti, pokud se slučují s jejich povahou. Proto bude pro posouzení otázky, zda došlo k jednání dané osoby v rámci činnosti právnické osoby rozhodující také povaha právnické osoby.

V rámci činnosti právnické osoby může dojít i k protiprávnímu jednání na úkor právnické osoby. Ze smyslu a účelu zákona vyplývá, že není možné sankcionovat osobu, která má být právní normou chráněna. Právnická osoba se tak nemůže ocitnout zároveň v postavení pachatele i poškozeného.⁶²

Oddíl IV. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Pododdíl I. Obecně k institutu přičitatelnosti

Nezpůsobilost právnických osob jednat v trestněprávním smyslu byla zmiňována mezi základními argumenty proti přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato nezpůsobilost byla spojována s absencí vůle právnické osoby, která je předpokladem zavinění a samotné trestní odpovědnosti. Druhá strana naopak tvrdila, že pokud není zpochybňována způsobilost právnických osob k zaviněnému protiprávnímu jednání v oblasti občanskoprávní a administrativněprávní, nelze ji vyloučit ani v trestním právu. Právnické osoby mají navíc podle sociologických průzkumů odlišnou vůli od osob, které je tvoří.

Zákonodárce v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob vychází z tzv. fikční teorie právnických osob, která reflektuje odlišnou povahu právnických osob jako subjektů práva, které jsou uměle vytvořeny, ale i přesto jsou schopny činit prostřednictvím fyzických osob právní i protiprávní úkony, a za toto jednání nést odpovědnost.⁶³

62 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 71 an.

63 Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 28 an.

Tradiční institut zavinění, ze kterého vychází trestní odpovědnost fyzických osob, byl v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nahrazen konstrukcí tzv. přičitatelnosti.ⁱ Pomocí této konstrukce je možné určit či protiprávní jednání (které nebo kterých fyzických osob) lze přičítat právnické osobě. Spáchání trestného činu tak lze právnické osobě přičíst za předpokladu, že jej spáchala některá z osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO za splnění dalších podmínek, o kterých bude pojednáno níže. Pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby musí být subjektivní stránka trestného činu dána u fyzické osoby, která za právnickou osobu jednala. Zavinění této osoby může mít úmyslnou i nedbalostní formu.

Přičitatelnost trestného činu právnické osobě je spojena s výkonem tzv. rizikového managementu. Vina právnické osoby se odvíjí od zanedbání jejich kontrolních či řídicích povinností nebo přímo od protiprávního jednání osob působících ve vedení právnické osoby.

Jak bylo uvedeno výše, zákonodárce vycházel z teorie přičitatelnosti protiprávního jednání zákonem vymezených osob či orgánů právnické osobě, tedy z fiktivního zavinění právnické osoby. Přičitatelnost tohoto jednání právnické osobě je podmíněna tím, že osoby či orgány vymezené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO spáchaly protiprávní čin jménem právnické osoby, v jejím zájmu či v rámci její činnosti. Zákonodárce rozeznává v § 8 odst. 2 ZTOPO dvě kategorie osob, a to osoby a orgány uvedené v písm. a) a zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení dle písm. b).

Pododdíl II. Přičitatelnost spáchání trestného činu spáchaného jednáním orgánů nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO

Přičitatelnost spáchání trestného činu, který byl spáchán jednáním výše uvedených osob či orgánů, právnické osobě vychází z opomenutí právnické osoby, které je spatřováno v nepřijetí odpovídajících opatření k zamezení možnosti spáchání trestného činu osobami a orgány uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO nebo k odvrácení následků již spáchaného trestného činu. Protiprávní jednání daných osob jménem nebo

i Srov.: soukromoprávní úprava institutu přičitatelnosti je obsažena v ustanovení § 167 občanského zákoníku, podle kterého právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých povinností dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.

v zájmu či v rámci činnosti právnické osoby se právnické osobě přičítá bez dalšího přímo. Od jednání těchto osob je odvozeno naplnění všech znaků trestného činu vyjmenovaného v § 7 ZTOPO.ⁱ

Pododdíl III. Přičitatelnost spáchání trestného činu spáchaného jednáním zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení

V případě spáchání trestného činu zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“), který jedná jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, je podmínkou přičitatelnosti tohoto jednání právnické osobě fakt, že zaměstnanec jednal na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo oprávněných osob (§ 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO), anebo proto, že tyto orgány nebo oprávněné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedli povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků trestného činu. Tím je omezen rozsah jednání fyzických osob, které může být přičítáno právnické osobě a dále je vyloučena odpovědnost právnické osoby za tzv. excesy jejích zaměstnanců nebo osob v obdobném postavení.

Konstrukce přičitatelnosti je tak založena na spáchání protiprávního činu zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení ve spojení s jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO, které spočívá v rozhodnutí, schválení nebo pokynu či v neprovedení takových opatření, která tyto orgány nebo osoby měly provést podle jiného právního předpisu nebo které po nich lze spravedlivě požadovat.

Právnická osoba tak nese odpovědnost za zavinění zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení i za jednání osoby nebo orgánu uvedeného v odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO.⁶⁴

i K tomu dále - Úvahy de lege ferenda

64 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 81.

Za opatření, která měla právnická osoba provést podle jiného právního předpisu, lze považovat např. opatření spojená s povinnostmi na úseku bezpečnosti práce, požární ochrany či v oblasti životního prostředí. Opatření, která lze po zákonem vymezených orgánech či osobách požadovat, budou mít především preventivní povahu. Může jít např. o přijetí etických kodexů či jiných vnitřních předpisů. Tato opatření však musí být nejen přijata, ale musí být rovněž kontrolováno jejich plnění a postihováno neplnění. Výklad k opatřením, která lze po právnické osobě ve vztahu k výše uvedené skupině osob „spravedlivě požadovat“ viz. níže - pododdíl IV.

Pododdíl IV. Compliance opatření

Právnické osoby se mohou vyhnout tomu, že jim bude přičteno deliktní jednání jejich zaměstnanců, pokud prokáží učinění příslušných preventivních a kontrolních opatření. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob přenáší důkazní břemeno souvislosti s přijetím příslušných opatření na právnickou osobu. Toto pojetí zasahuje do tradičních zásad trestního práva, a to do zásady *in dubio pro reo* a do *principu presumpe nevinny*. Pro aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být problematická neurčitost požadavku zákonodárce na provedení opatření, která lze po právnické osobě ve vztahu k výše uvedené skupině osob „spravedlivě požadovat“ (§ 8 odst. 2 písm. b)). Důvodem je fakt, že toto slovní spojení nebylo doposud v trestněprávních normách použito a spadá spíše do soukromoprávní oblasti. Tato a další nejasnosti by přitom mohly být odstraněny přijetím prováděcích či navazujících předpisů, metodik nebo obecných pokynů Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra či Nejvyššího státního zastupitelství, jež jsou v tomto směru doposud pasivní.⁶⁵

Podle Navrátilové lze vzhledem k ustálené praxi zemí Evropské unie a Spojených států amerických po právnické osobě spravedlivě požadovat zejména vzdělávání podřízených subjektů, provádění pravidelných kriminologických hodnocení konkrétního korporátního prostředí a s ohledem na konkrétní zjištění zavádění odpovídajících preventivních opatření, kontrolování činnosti zaměstnanců, implementaci detekčních mechanismů, odborné vyšetřování trestných činů, přijímání opatření způsobilých

⁶⁵ <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>

zabránit dokonání trestných činů nebo vzniku škodlivého následku, analýzu jednotlivých situací a přizpůsobení konkrétních opatření jejím výsledkům, dále pak analyticko-dozorčí činnost.⁶⁶

Vzhledem k tomu, že v současné době není dostupný standart či certifikace, které by korporaci v případném trestním řízení zajistily vyvinění, společnost bude muset obecně prokazovat existenci funkčního vnitřního kontrolního systému.⁶⁷ V praxi jsou tak přijímána preventivní a kontrolní tzv. compliance opatření, která vycházejí z toho, že neetické či protiprávní chování korporace a osob, kterými je tvořena, může mít zásadní negativní dopad nejen na oblast obchodních vztahů a související důvěryhodnost, ale vzhledem k trestněprávní odpovědnosti korporace může také ohrozit samotnou existenci právnické osoby.⁶⁸ Compliance opatření lze ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob považovat za interní opatření, která mají za cíl předcházet vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Tato opatření mohou mít formu interních předpisů (pracovní řád, organizační řád, etický kodex), politik, přijatých principů i prezentovaných hodnot společnosti. Osoby působící uvnitř korporace jsou s compliance opatřeními seznamovány v rámci informačních kampaní a školení, jejich znalosti mohou být kontrolovány testováním. Z hlediska případného dokazování v trestním řízení je důležitá prokazatelnost proškolení dané osoby, tzn. vedení přesných záznamů o obsahu školení a o osobách, které se jej účastnily. Efektivní a včasnou reakci na nežádoucí jednání osob působících v rámci korporace či na utváření potencionálně nebezpečných osobních vazeb mohou zajistit např. anonymní dotazníky, telefonní linky či možnost informování nezávislé a důvěryhodné osoby, která na dodržování compliance opatření dohlíží.

Na dodržování compliance opatření dohlížejí ve větších firmách specializovaná oddělení, jinde konkrétní osoby. Nelze tvrdit, že by přijímání těchto opatření bylo pravidlem u všech právnických osob působících v České republice, hrozba ztráty dobré pověsti a velkých finančních škod se v tomto směru projevila zejména u větších korporací a finančních institucí.

66 Navrátilová, J.: Přičitatelnost v zahraniční judikatuře *In*: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 162.

67 Salač, M.: Přidaná hodnota efektivního řízení rizik. Právní rádce, č. 6, 2012, s. 12,13.

68 Koukal, P.: Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákoník. Právní rádce, č. 2, 2010, s. 28.

Pododdíl V. Přičitatelnost ve zvláštních případech

Ustanovení § 8 odst. 4 ZTOPO má zamezit možnosti právnické osoby vyhnout se trestní odpovědnosti v případě, že k jednání uvedenému v § 8 odstavcích 1 a 2 ZTOPO došlo před vznikem právnické osoby, pokud právnická osoba sice vznikla, ale soud rozhodl o její neplatnosti nebo pokud je právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu neplatný nebo neúčinný.

Dle § 126 občanského zákoníku právnická osoba vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku. V případě, že je právnická osoba zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí jeho účinnosti, nestanoví-li zákon den pozdější. Zákon stanoví, ve kterých případech je k založení nebo vzniku právnické osoby potřebné rozhodnutí orgánu veřejné moci.

Případy, kdy soud prohlásí právnickou osobu po jejím vzniku za neplatnou i bez návrhu, jsou uvedeny v obecné úpravě § 129 občanského zákoníku. Jedná se o situace, kdy zakladatelské právní jednání chybí, nemá náležitost nezbytnou pro existenci právnické osoby, právní jednání zakladatelů odporuje § 145 nebo právnickou osobu založilo méně osob než vyžaduje zákon.

Ustanovení § 574 občanského zákoníku stanoví, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné. Hlavní důvody neplatnosti právních jednání jsou upraveny v § 580 až 585 občanského zákoníku. Patří mezi ně rozpor s dobrými mravy, se zákonem, nezpůsobilost nebo neschopnost právně jednat a nedostatek formy. Právní jednání je obecně neplatné také v případě, že osoba jednala v omylu o rozhodující okolnosti, byla-li v omyl uvedena druhou stranou.

Oddíl V. Osamostatnění trestní odpovědnosti právnické osoby a souběžná trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby

Situace, kdy se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO, byla jedním z důvodů pro zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 8 odst. 3 stanoví, že tato skutečnost nebrání trestní odpovědnosti právnické osoby. Za shodný skutek přitom může nést trestní odpovědnost souběžně fyzická i právnická osoba (§ 9 odst. 3 ZTOPO). Tato právní úprava v praxi napomůže zejména v situaci, kdy bude právnická osoba záměrně znemožňovat odhalení jednajících fyzické osoby.

Nemožnost identifikace fyzické osoby nicméně ztíží postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování okolností nasvědčujících tomu, že právnická osoba spáchala trestný čin. Zavinění právnické osoby a jeho forma se totiž odvíjí od zavinění jednající fyzické osoby. Podle Forejta „je vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby bez zjištění konkrétní fyzické osoby obtížné a přichází v úvahu jen v malém počtu případů a spíše u nedbalostních trestných činů.“⁶⁹

Vidrna se v této souvislosti domnívá, že úmysl zákonodárce a právní výklad ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO se dostaly do rozporu. Jak ostatně vyplývá z důvodové zprávy, tato právní úprava se měla vztahovat pouze na rozhodování kolektivního orgánu a na související nemožnost určení způsobu hlasování jeho konkrétních členů. Širší pojetí, ke kterému se dospělo právním výkladem, tzn. že nemožnost určit konkrétní osobu zmíněnou ve výčtu § 8 odst. 1 písm. a) až d) nebrání trestní odpovědnosti právnické osoby, může přinést řadu aplikačních obtíží a nespravedlivé důsledky pro právnickou osobu, která tak bude trestně odpovědnou např. i za sabotážní jednání uvedených osob.⁷⁰

Nezávislost trestní odpovědnosti právnické osoby na trestní odpovědnosti fyzické osoby souvisí se skutečností, že fyzická osoba nemusí být trestně odpovědná za čin, který zakládá trestní odpovědnost právnické osoby (§ 8 odst. 4 písm. d) ZTOPO). Tato nezávislost je dále upravena v § 9 odst. 3 ZTOPO, podle kterého trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby (zásada souběžné kolektivní a individuální trestní odpovědnosti).

Nezávislost trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby vedla k diskuzím, zda tato právní úprava není v rozporu s principem *ne bis in idem*. Jak uvádí Jelínek, tuto zásadu je třeba vykládat jako zákaz dvojího postihu téhož pachatele za tentýž skutek. Vzhledem k tomu, že jsou potrestány dva rozdílné subjekty, nelze tvrdit, že by právní úprava obsažená v § 8 odst. 3 byla s tímto principem v rozporu.⁷¹

69 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 84.

70 Vidrna, J.: Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob, Bulletin advokacie 2012, č. 10, s. 34.

71 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 76.

Kapitola IV. Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby

Oddíl I. Obecně k trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby

Právní úprava trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby obsažená v § 10 ZTOPO má právnické osobě zamezit v možnosti vyhnout se trestnímu stíhání v důsledku přechodu trestní odpovědnosti na jejího právního nástupce (sukcesora), a to jak v průběhu trestního stíhání, tak v průběhu vykonávacího řízení. Na tuto právní úpravu navazuje procesní ustanovení § 32 ZTOPO. Jak vyplývá z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zákonodárce se inspiroval rakouskou právní úpravou, ze které vyplývá i objektivní povaha přechodu trestní odpovědnosti, na který nemá vliv skutečnost, zda právní nástupce věděl o trestní odpovědnosti svého předchůdce (auktora).

S přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se tak novou zásadou trestního práva stala zásada trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby. Tato skutečnost byla odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob označována za problematickou, neboť právě toto ustanovení naruší čistě osobního trestněprávní vztah mezi orgány činnými v trestním řízení a pachatelem trestného činu, který je typický pro právní úpravu trestní odpovědnosti fyzických osob.

Okolnosti přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce se budou odvíjet od její právní formy. Přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího sukcesora nemusí být nutně spojen se zánikem původní právnické osoby. Pokud by byl zánik původní právnické osoby předpokladem přechodu trestní odpovědnosti, musel by to zákon výslovně stanovit.⁷² V důsledku přeměn k tomuto přechodu dochází za současné existence původní a nástupnické právnické osoby. Jak je uvedeno v § 174 občanského zákoníku, přeměnou právnické osoby je fúze (sloučením nebo splynutím), rozdělení (rozštěpením, odštěpením) a změna právní formy. Právní nástupnictví však nelze omezit pouze na přeměny, dochází k němu rovněž při převodu podniku nebo jeho

72 Šámal, P.: K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právního nástupce *In*: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 173.

části.⁷³ Důvodem pro přechod trestní odpovědnosti není jakákoliv změna právní formy právnické osoby.

Stejná právní úprava se použije jak v případě univerzálního právního nástupnictví, tak v případě singulárního právního nástupnictví, které je spojeno se vstupem právního nástupce pouze do určitých majetkových práv a povinností předchůdce. Jak uvádí Forejt, není jasné, zda se ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO zaměřuje pouze na singulární právní nástupce, kteří se staly právními nástupci právnické osoby z důvodu přeměny právnické osoby, nebo zda se vztahuje i na případy, kdy právní nástupce nabyl určitá práva a povinnosti předchůdce v rámci svých občanskoprávních a obchodněprávních závazkových vztahů. Širší pojetí právního nástupnictví by mohlo být spojeno s přechodem trestní odpovědnosti na obchodní partnery právnické osoby, a proto jej považuje za neudržitelné.⁷⁴ Důvodová zpráva navíc hovoří o inspiraci rakouskou právní úpravou, která takto široce pojaté právní nástupnictví nepřipouští.⁷⁵

S přechodem trestní odpovědnosti právnické osoby není spojen zánik trestní odpovědnosti auktora. Původně trestně odpovědná právnická osoba bude trestně odpovědnou nadále vedle svého právního nástupce či nástupců, a to za předpokladu, že právní nástupnictví nebylo spojeno se zánikem této právnické osoby. Příkladem je rozdělení právnické osoby odštěpením, kdy se rozdělovaná právnická osoba neruší ani nezaniká, ale vyčleněná část jejích práv a povinností přechází na existující nebo nově založenou právnickou osobu.

Z právní úpravy § 10 odst. 1 ZTOPO není možné dovodit trestní odpovědnost fyzické osoby ani právnických osob vyloučených z trestní odpovědnosti v § 6 ZTOPO. Pokud by mezi právními nástupci právnické osoby nebyly jiné osoby než ty, které jsou zmíněné v předchozí větě, byla by tato skutečnost považována za důvod pro zastavení trestního řízení.

73 Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 258.

74 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 103.

75 Šámal, P. a kol. op. cit., s. 254, 255.

Oddíl II. Navazující procesní ustanovení

Podle procesního ustanovení § 32 ZTOPO představuje zahájení trestního stíhání překážku pro zrušení, přeměnu a zánik právnické osoby, kterou může na návrh právnické osoby v přípravném řízení odstranit soudce a v řízení před soudem předseda senátu. Před tímto rozhodnutím může soudce nebo předseda senátu právnické osobě uložit, aby ve stanovené lhůtě složila na určený účet jím stanovenou částku odpovídající výši předpokládaného peněžitého trestu nebo aby poskytla jinou záruku. Na trvání těchto opatření a na nakládání se složenou částkou platí obdobně právní úprava institutu peněžité záruky obsažená § 73a odst. 5 věta první a § 73a odst. 6 až 9 trestního řádu. Výjimku ze zákazů uvedených v ustanovení § 32 odst. 2 představují případy, kdy by důsledky těchto zákazů byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu; v takovém případě trestní odpovědnost právnické osoby, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, přechází na právního nástupce této osoby.

Z § 32 odstavce 2 ZTOPO dále vyplývá, že v případě, že byla právnická osoba založena na dobu určitou nebo k dosažení určitého účelu, a v době od zahájení jejího trestního stíhání uplynula doba, na níž byla založena, nebo se naplnil účel, pro který byla založena, hledí se na ni od tohoto okamžiku, jako by byla založena na dobu neurčitou.

Právnická osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, je tak podle § 32 odst. 1 ZTOPO povinna neprodleně písemně oznámit státnímu zástupci a v řízení před soudem předsedovi senátu, že budou prováděny úkony směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně, a to před provedením těchto úkonů, jinak jsou tyto úkony neplatné. Neplatnost uvedených právních úkonů je vzhledem ke znění § 32 odst. 4 ZTOPO považována za neplatnost relativní. Pokud totiž státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu nepodá příslušnému soudu návrh na vyslovení neplatnosti úkonů směřujících ke zrušení, zániku nebo přeměně právnické osoby, neplatnosti rozhodnutí o schválení přeměny právnické osoby nebo neplatnosti projektu přeměny za podmínek stanovených jiným právním předpisem, hledí se na tyto úkony jako na platné.

Oddíl III. Přejednost trestní odpovědnosti na více právních nástupců právnické osoby

Přešla-li trestní odpovědnost právnické osoby na více právních nástupců, bude soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření vycházet kromě obecné úpravy přiměřenosti trestu a ochranného opatření obsažené v § 14 odst. 1ⁱ také z dalších kritérií uvedených v § 10 odst. 2 ZTOPO. Zohlední tedy i skutečnost, v jakém rozsahu na právního nástupce přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i to, v jakém rozsahu právní nástupce pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. S přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu může být od potrestání upuštěno. Stane se tak zejména v případě, kdy právnická osoba disponuje dostatečnými preventivními a kontrolními mechanismy k předcházení trestné činnosti. Možnost tohoto postupu vyplývá z přípustné analogie ve prospěch pachatele.⁷⁶

V této souvislosti však nelze opomenout subsidiárně použitelné ustanovení § 46 trestního zákoníku upravující obecné podmínky upuštění od potrestání. S ohledem na zde uvedené omezení bude upuštění od potrestání právního nástupce právnické osoby připadat v úvahu pouze v případě přechodu trestní odpovědnosti za přečin. Forejt se však domnívá, že v určitých výjimečných případech by přesto bylo možné uvažovat o beztrestnosti při aplikaci principu ultima ratio.⁷⁷

i Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédne k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby.

⁷⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 260.

⁷⁷ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 105.

Oddíl IV. Ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci právnické osoby

Ve věci ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci právnické osoby zákonodárce odkazuje na subsidiární obdobné použití ustanovení trestního zákoníku. Subsidiární použití trestního zákoníku a trestního řádu v případech, kdy to není z povahy věci vyloučeno, vychází z ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO. Pokud tento postup nepřichází v úvahu vzhledem k povaze právního nástupnictví nebo z jiných důvodů, soud uloží samostatný trest.

Úhrnný a souhrnný trest bude možné uložit při souběhu trestných činů. Souběhem trestných činů je situace, kdy pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen, tj. než byl za takový trestný čin vyhlášen soudem prvního stupně odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci a neplatí o něm fikce neodsouzení. Úhrnný trest soud uloží v případě, že odsuzuje pachatele za dva nebo více trestných činů ve společném trestním řízení a ve společném rozsudku (§ 43 odst. 1). Podle § 43 odst. 2 první věta trestního zákoníku soud uloží souhrnný trest, když odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal dříve, než byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek za jiný jeho trestný čin. Jedná se o případy vícečinného souběhu více trestných činů spáchaných více skutky, o kterých nebylo možné vést společné řízení a rozhodovat společným rozsudkem.⁷⁸ Spolu s uložením souhrnného trestu soud zruší výrok o trestu, který byl pachateli uložen dřívějším rozsudkem, jakož i všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo tímto zrušením, pozbyla podkladu.

Při ukládání úhrnného a souhrnného trestu bude soud s ohledem na absorpční zásadu vycházet z ustanovení, které se vztahuje na trestný čin nejpřísněji trestný. Právní úprava zároveň reflektuje zásadu kumulační (sčítací), podle které může soud vedle tohoto trestu uložit i jiný druh trestu, jestliže je jeho uložení možné odůvodnit vzhledem k povaze některého ze sbíhajících se trestných činů. *Zásada asperační* dále umožňuje zpřísnění trestu v případě vícečinného souběhu. Soud tak může pachateli uložit trest odnětí svobody v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu.⁷⁹ Horní

⁷⁸ Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 86-87.

⁷⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 438.

hranice trestní sazby odnětí svobody přitom nesmí ani po tomto zvýšení převyšovat dvacet let a při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí převyšovat třicet let.

Ustanovení § 10 odst. 3 ZTOPO se uplatní také v případě, kdy vzhledem k přechodu trestní odpovědnosti podle § 10 odst. 1 ZTOPO dojde k vícečinnému souběhu proto, že právnická osoba bude trestně odpovědná za trestný čin svého předchůdce a dále za trestný čin, který spáchala sama. Dále může dojít k přechodu odpovědnosti za dílčí útoky pokračujícího trestného činu, ve kterých bude právní nástupce právnické osoby dále pokračovat.

Oddíl V. Zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání

Stejně jako v případě trestního stíhání je třeba zabránit situaci, kdy by se právnická osoba úmyslně vyhnula výkonu trestu, zde vzhledem ke svému „zrušení“ (§ 10 odst. 4 ZTOPO). Pokud by k takovému zrušení kdykoliv po pravomocném skončení trestního stíhání, zejména v průběhu vykonávacího řízení došlo (i přes právní úpravu v § 32 odst. 8 ZTOPO), důsledky pravomocného odsouzení právnické osoby přejdou na její právní nástupce. K přechodu trestní odpovědnosti dojde ex lege, nezbytné rozhodnutí o vině a trestu tak bude mít pouze deklaratorní charakter, a proto by se jeho případný přezkum omezil pouze na otázku právního nástupnictví.⁸⁰ Údaje o odsouzení právnických osob evidované v Rejstříku trestů jsou veřejně přístupné, a proto nelze tvrdit, že by se právnická osoba při náležité péči nemohla vyhnout negativním důsledkům svého právního nástupnictví.

Kapitola V. Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby

Oddíl I. Obecně k zániku trestní odpovědnosti právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně upravuje pouze dva důvody zániku trestní odpovědnosti právnické osoby, a to v § 11 účinnou lítost a v § 12 a 13 promlčení trestní odpovědnosti. Právní úprava institutu účinné lítosti obsažená v zákoně

⁸⁰ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 107, 108.

o trestní odpovědnosti právnických osob je ve vztahu k trestnímu zákoníku úpravou speciální. V případě promlčení zákonodárce odkazuje na obdobné užití příslušných ustanovení trestního zákoníku. Ke vzniku těchto důvodů, které vedou k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby, dochází až poté, co právnická osoba spáchala trestný čin, ale zároveň dříve, než bylo o tomto trestném činu pravomocně rozhodnuto. Důvody zániku trestní odpovědnosti právnické osoby jsou překážkou, v důsledku které stát nemůže vyslovit vinu a uložit za určité protiprávní jednání právnické osobě trest. Jejich naplněním dochází k zániku trestněprávního vztahu mezi pachatelem trestného činu a státem. K důvodům zániku trestní odpovědnosti se přihlíží z úřední povinnosti.

Důvody zániku trestní odpovědnosti je třeba odlišovat od okolností vylučujících protiprávnost a od důvodů zániku výkonu trestu.⁸¹ Okolnosti vylučující protiprávnost zbavují pachatele činu jinak trestného trestní odpovědnosti. Vzhledem k absenci protiprávnosti není dané jednání trestné od samého počátku. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob okolnosti vylučující protiprávnost neupravuje, proto se použije subsidiární právní úprava § 28 až § 32 trestního zákoníku. Zánik výkonu trestu znemožňuje výkon trestu právnické osobě již uloženého (§ 24 ZTOPO).

Stejně jako při trestání fyzických osob se i v případě právnických osob zohlední zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti, mezi které řadíme zánik trestnosti přípravy (§ 20 odst. 3 a 4 trestního zákoníku), zánik trestnosti pokusu (§ 21 odst. 3 a 4 trestního zákoníku), zánik trestnosti účastenství (§24 odst. 3 a 4 trestního zákoníku), milost prezidenta republiky ve formě abolicie (čl. 62 písm. g) Ústavy) a amnestii prezidenta republiky (čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy).⁸² Vzhledem k absenci speciální úpravy v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob se při trestání právnických osob uplatní také zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti, a sice zvláštní případy účinné lítosti upravené v § 242 trestního zákoníku (ve vztahu k trestnému činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby) a v § 362 trestního zákoníku (ve vztahu k trestnému činu účasti na organizované zločinecké skupině).⁸³

81 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 96.

82 Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 107, 109.

83 Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné. 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha: Wolters Kluwer ČR 2012, s. 54.

Tato ustanovení budou užita přednostně před obecnou úpravou účinné lítosti právnických osob obsaženou v § 11 ZTOPO.

Oddíl II. Účinná lítost

Institut účinné lítosti odráží přednostní zájem státu na ochraně společnosti před škodlivými následky trestné činnosti před zájmem na potrestání pachatele. Preventivní funkce má tak ve vztahu k represivní funkci privilegované postavení. Při naplnění zákonných podmínek se pachateli zaručuje beztrestnost. Předpokladem pro zaručení beztrestnosti pachatele je však existence možnosti odvrácení škodlivého následku dokonaného trestného činu nebo možnosti jeho napravení.

Právní úprava účinné lítosti obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je podstatně širší než právní úprava tohoto institutu obsažená v trestním zákoníku. Účinná lítost fyzických osob připadá v úvahu pouze u výslovně vyjmenovaných trestných činů. Institut účinné lítosti právnických osob se uplatní u všech trestných činů, které může právnická osoba spáchat, s výjimkou tří trestných činů uvedených v § 11 odst. 2 ZTOPO (trestný čin přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku, trestný čin podplacení podle § 332 trestního zákoníku a trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku) a dvou výše uvedených zvláštních případů účinné lítosti. Toto širší pojetí účinné lítosti lze odůvodnit dopadem trestné činnosti právnických osob na širší okruh osob a státem chráněných zájmů, kterému je třeba zabránit.

Podmínky zániku trestnosti právnické osoby v důsledku účinné lítosti jsou shodné jako v případě fyzických osob. Ustanovení o účinné lítosti právnických osob bude možné použít pouze v případě dokonaných trestných činů. Jak bylo uvedeno výše, zánik trestnosti přípravy a pokusu je upraven ve speciálních ustanoveních trestního zákoníku. Zánik trestnosti právnické osoby je podmíněn dobrovolným (bez vlivu vnějších okolností) upuštěním od dalšího protiprávního jednání. Právnická osoba dále musí odstranit nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo zamezit škodlivému následku trestného činu či tento následek napravit. K zániku trestnosti dojde rovněž v případě dobrovolného upuštění od dalšího protiprávního jednání ve spojení s učiněním včasného oznámení o trestném činu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Oznámení musí být nejen včasné, ale i dostatečně konkrétní. Pouze takové oznámení totiž bude způsobilé přispět k naplnění cíle právní úpravy institutu účinné

litosti. V obou případech bude za včasné považováno oznámení učiněné v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.

O dobrovolnost nepůjde v případě, že je upuštění od dalšího protiprávního jednání vyvoláno domněnkou pachatele o jeho odhalení nebo pokud již bylo proti pachateli zahájeno trestní stíhání.

Za škodlivý následek lze podle nauky považovat jak hmotnou, tak nehmotnou škodu, ke které došlo v souvislosti s dokonáním trestným činem.⁸⁴

Napravení škodlivého následku je spojeno s aktivní činností pachatele, která povede k obnovení původního stavu před prováděním změn v rámci protiprávního jednání pachatele. Napravení škodlivého následku bez přičinění pachatele k zániku trestnosti nepovede. Neúspěšná snaha pachatele odstranit škodlivý následek nicméně může být zohledněna jako polehčující okolnost.

Za právnickou osobu musí výše uvedeným způsobem jejím jménem jednat osoba, jejíž jednání se považuje za jednání právnické osoby (typicky statutární orgán).

Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby v důsledku účinné litosti nepřipadá v úvahu v případě trestného činu přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku) nebo nepřímého úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), tzn. v případě **korupčních trestných činů**. Toto pojetí je spojeno s mezinárodními závazky a s nimi související kritikou dřívější právní úpravy obsažené v trestním zákoníku. Mezinárodní závazky České republiky v této oblasti vyplývají zejména z Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (č. 25/2000 Sb.), z Trestněprávní úmluvy o korupci Rady Evropy (č. 43/2009 Sb.), z Úmluvy o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo úředníků členských států Evropské unie a z Protokolu k úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství.⁸⁵

84 Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s. 98.

85 Jelínek, J., Herczeg, J. op. cit., s. 99, 100.

Oddíl III. Promlčení trestní odpovědnosti

Pododdíl I. Obecně k promlčení trestní odpovědnosti

Hmotněprávní institut promlčení trestní odpovědnosti se rovněž řadí mezi obecné důvody zániku trestní odpovědnosti. Jak je uvedeno v § 12 ZTOPO, na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku. K promlčení trestní odpovědnosti právnické osoby se přihlídnou v případě všech trestných činů uvedených v § 7 ZTOPO, a to s jednou výjimkou, která je specifikována v § 13 ZTOPO a bude o ní pojednáno níže.

Trestání je obecně odůvodněno potřebou ochrany společnosti před trestnými činy. Tento účel je naplňován prostředky individuální a generální prevence. Zákonná úprava promlčení vychází z domněnky, že potřeba preventivního působení na pachatele a veřejnost se plynutím času zmenšuje a po určité době zaniká. Pokud pachatel v zákonem stanovené době od spáchání trestného činu dále nepokračoval v trestné činnosti, lze předpokládat, že se míra jeho nebezpečnosti pro společnost snížila nebo tato nebezpečnost zcela zanikla. Plynutím času se snižuje také povědomí společnosti a tím i tlak veřejnosti na potrestání pachatele. K těmto hmotněprávním důvodům pro zánik trestní odpovědnosti přistupují procesní potíže při dokazování.

Jedinou podmínkou zániku trestní odpovědnosti je v případě tohoto institutu uplynutí zákonem stanovené promlčecí doby. Promlčecí doba je přitom odstupňována s ohledem na závažnost konkrétního trestného činu a činí tři, pět, deset, patnáct nebo dvacet let. Promlčecí doba počíná běžet u trestných činů, u nichž je znakem účinek (např. okamžik smrti člověka v případě trestného činu vraždy) anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty (např. smrt u trestného činu loupeže), od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání.

Účastníkovi počíná běžet promlčecí doba od ukončení činu hlavního pachatele. V případě pokusu nebo přípravy začíná promlčecí doba běžet od okamžiku ukončení jednání. Při pokračování v trestném činu je rozhodný den posledního dílčího útoku, případně den zahájení trestního stíhání. U hromadného trestného činu počíná promlčecí doba běžet od posledního útoku. Při trvajících trestných činech se vychází z okamžiku

ukončení protiprávního stavu. Ve všech těchto případech bude třeba dále přihlédnout k výkladovému ustanovení § 139 trestního zákoníku, podle kterého se do promlčecí doby nezapočítává den, kdy nastala událost určující její začátek.

Zákonodárce v § 34 odst. 3 trestního zákoníku vymezuje okolnosti, které vedou ke stavení promlčecí doby. Do promlčecí doby se ve vztahu k zániku trestní odpovědnosti právnických osob nezapočítává:

- a) doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku. V případě, že je pachatelem právnická osoba, uplatní se pouze zákaz trestního stíhání obviněného pro skutek, o kterém již bylo pravomocně rozhodnuto.
- b) doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno.
- c) doba, po kterou oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168) nebo některého trestného činu uvedeného v hlavě třetí zvláštní části tohoto zákona o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti byla mladší osmnácti let.
Tato právní úprava vychází z Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním, podle které smluvní státy musí umožnit efektivní stíhání vyjmenovaných trestných činů i po dosažení zletilosti dítěte.
- d) zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání nebo podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 307 odst. 2 trestního řádu).

V § 34 odst. 4 a 5 trestního zákoníku se zákonodárce věnuje přerušení promlčecí doby, jehož důsledkem je počátek běhu nové promlčecí doby. K přerušení promlčecí doby u právnických může dojít v případě:

- a) zahájení trestního stíhání pro trestný čin, o jehož promlčení jde, podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, návrhu na potrestání, vyhlášením odsuzujícího rozsudku pro tento trestný čin nebo doručením trestního příkazu pro takový trestný čin obviněnému.
- b) pachatel spáchal v promlčecí době trestný čin nový, na který trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější, a to bez ohledu na jeho právní posouzení. Podstatné jsou trestní sazby posuzovaných trestných činů, nikoli konkrétní

výměra uloženého trestu. Ke spáchání nového trestného činu v promlčecí době dojde v případě, že do promlčecí doby spadá alespoň část protiprávního jednání.

Pododdíl II. Vyloučení z promlčení

Jak bylo uvedeno výše, institut promlčení trestní odpovědnosti se uplatní v případě všech trestných činů uvedených v § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, a to s jednou výjimkou, kterou představuje trestný čin teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku), pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. Odlišnost této právní úpravy ve vztahu k trestnímu zákoníku vyplývá z odlišného okruhu trestných činů, kterých se může právnická osoba v postavení pachatele dopustit.

Válečné zločiny a zločiny proti lidskosti jsou vymezeny ve Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora v Norimberku ze dne 8. 8. 1945. Nepromlčitelnost trestného činu teroristického útoku, spáchaného za uvedených okolností, vyplývá ze závazné Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, která byla do českého právního řádu promítnuta vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb.⁸⁶

⁸⁶ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 121.

Úvahy de lege ferenda

I přes nepopíratelný přínos přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nelze nevnímat některé jeho nedostatky. S přihlédnutím k užšímu zaměření této práce lze zmínit např. terminologické nepřesnosti zákona či nejasnosti v oblasti přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce. Vzhledem k tomu, že zmíněné otázky již byly rozebrány v příslušných kapitolách této práce, dovolím si v následujícím textu zaměřit svou pozornost na dva dosud podrobněji nepopsané nedostatky zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kterými jsou rozsah kriminalizace jednání právnických osob a nemožnost vyvinění právnické osoby v případech, na které se vztahuje právní úprava ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO.

Kritice odborné veřejnosti neunikl rozsah kriminalizace jednání právnických osob vyplývající z ustanovení § 7 ZTOPO. Zákonodárce při jeho vymezení vycházel zejména z mezinárodních závazků České republiky. Taxativní výčet těchto trestných činů byl s ohledem na nutnou ochranu finančních zájmů České republiky dále doplněn o daňové trestné činy; na základě pozměňovacího návrhu ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky byly dále zahrnuty vybrané trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a vybrané trestné činy proti životnímu prostředí.

Konečný seznam trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědnou, je souhrnem trestných činů různé typové škodlivosti (zločiny a přečiny), při jejichž spáchání se vyžaduje různá míra zavinění (úmysl, nedbalost, hrubá nedbalost). Ve výčtu se objevují trestné činy ze všech hlav trestního zákoníku s výjimkou hlavy první (trestné činy proti životu a zdraví) a logicky nebyly zařazeny ani trestné činy hlavy XI (trestné činy proti branné povinnosti) a hlavy XII (trestné činy vojenské).

Absence trestných činů proti životu a zdraví je jedním z největších nedostatků zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Zajímavé je, že vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který byl Poslanecké sněmovně předložen v roce 2004, deset trestných činů z hlavy první zahrnoval. Na jedné straně se tak způsobení těžké újmy na zdraví či smrti u trestných činů obsažených ve výčtu § 7 ZTOPO připouští jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, na straně druhé

pak zákonodárce možnost spáchání trestného činu proti životu a zdraví právnickou osobou nepřipouští.

Absence trestných činů proti životu a zdraví ve výčtu § 7 ZTOPO vylučuje mimo jiné trestně právní odpovědnost právnických osob za poskytování zdravotní péče. Trestně právnímu postihu tak mohou uniknout např. poskytovatelé zdravotních služeb nerespektující právně závazné profesní standardy ve zdravotnictví.⁸⁷

Nemožnost trestního stíhání právnických osob se projeví také v případě poskytovatelů dopravních služeb a právnických osob dodávajících na trh zdravotně závadné potraviny, hračky či jiné produkty.

Za pochybení lze rovněž považovat nedostatečné rozlišování základních, kvalifikovaných a privilegovaných skutkových podstat. Zákonodárce v některých případech nezohledňuje ani speciální či subsidiární podobu trestného činu.⁸⁸ V důsledku toho bude např. braní rukojmí (§ 174 trestního zákoníku) posuzováno mírněji jako trestný čin vydírání podle § 175 trestního zákoníku.

De lege ferenda by tedy mělo dojít k rozšíření výčtu trestných činů obsažených v ustanovení § 7 ZTOPO, a to ať už s ohledem na jejich frekventovanost (úpadkové delikty), závažnost (trestné činy proti životu a zdraví), provázanost trestných činů v taxativním výčtu § 7 ZTOPO uvedených a trestných činů, které zákonodárce opomněl zahrnout nebo obecně s ohledem na nutnost sankcionování deliktního jednání právnických osob vyšší typové závažnosti.

Dalším problémem de lege ferenda, který si jistě zaslouží pozornost, je vyloučení možnosti obhajoby právnické osoby v případech, na které dopadá právní úprava obsažená v ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO. Protiprávní čin osob či orgánů uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až c), jehož se tyto osoby či orgány dopustily jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, a který je uveden ve výčtu § 7 ZTOPO, bude právnické osobě přičítán bez nutnosti prokazování naplnění dalších podmínek.

87 Císařová, D.: Trestněprávní odpovědnost právnických osob za poskytování zdravotní péče *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, s. 221.

88 Jelínek, J.: Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, s. 104-105

Vzhledem k tomu, že v době sdělení obvinění již musí existovat důvodné podezření o přičitatelnosti spáchaného trestného činu právnické osobě, bude výchozí stav v okamžiku tohoto sdělení obvinění neměnný a nebude třeba dále zkoumat např. vztah právnické osoby k deliktnímu jednání, k jednající fyzické osobě, ale ani existenci interních opatření. Jak uvádí Vidrna, takové pojetí ve svých důsledcích vede k automatické presumpci viny a k vyloučení možnosti obhajoby právnické osoby, a je proto v rozporu s čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Rozpor spatřuje i ve vztahu k odst. 3 téhož článku, kde se dále uvádí, že obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce.⁸⁹

V situaci, kdy pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby nebude rozhodné, zda se tato právnická osoba ztotožňuje s trestným činem, který je jí přičítán, kdy není podstatný její vztah k fyzickému pachateli a ani skutečnost, že právnická osoba přijala odpovídající preventivní a kontrolní opatření a z daného jednání neměla žádný prospěch, lze těžko předpokládat významnější vliv zákona na deklarovanou kultivaci firemní kultury.

De lege ferenda by tak bylo žádoucí rozšířit ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO o další podmínky pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby, jako je tomu v případě spáchání trestného činu zaměstnancem (§8 odst. 2 písm. b) ZTOPO). Nemožnost vyvinění je v trestním řízení, které připouští dokonce sankci zrušení právnické osoby s nepříznivými důsledky pro třetí osoby, nepřípustná.

⁸⁹ Vidrna, J.: Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? Trestní právo, č. 11, 2012, s. 13-19.

Závěr

Právnícké osoby jsou významnými právními subjekty schopnými zásadním způsobem ovlivňovat společenský vývoj. Ekonomický růst a rozvoj společnosti jdou ruku v ruce se vzrůstající mocí právníckých osob, která se ne vždy projevuje pouze v pozitivním smyslu. Trestní právo muselo zareagovat na skutečnost, že se právnícké osoby stávají nástroji k páčání mnohdy závažných forem kriminality. Ochrana společnosti však nebyla jediným důvodem pro přijetí této kontroverzní právní úpravy. Významnou roli sehrály rovněž mezinárodní závazky České republiky, ze kterých vyplývá povinnost k přijetí odpovídající právní úpravy, jež by zajistila efektivní sankcionování vybraných deliktů právníckých osob.

Ačkoli pravá trestní odpovědnost nebyla jedinou přípustnou koncepcí deliktů právníckých osob, domnívám se, že za současného stavu právní úpravy správního trestání, byla jedinou rozumnou variantou. O nejzávažnějších deliktech právníckých osob mají navíc bezpochyby rozhodovat soudy v trestním řízení.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim nabyt účinnosti dne 1. ledna 2012. V otázce potencionální vytíženosti orgánů činných v trestním řízení po přijetí nové právní úpravy se naplnila slova členů speciální komise ustavené v roce 2000 za účelem studie předpokládaných dopadů uzákonění trestní odpovědnosti právníckých osob, kteří odhadovali možné zahájení trestního stíhání právníckých osob maximálně v řádu desítek případů ročně. Z hlediska aplikace § 6 odst. 2 ZTOPO a zásady souběžné kolektivní a individuální trestní odpovědnosti je zajímavým příkladem z praxe zahájení trestního stíhání státního podniku Česká pošta, s.p. a osmi jeho zaměstnanců.

Cílem předkládané diplomové práce byl rozbor podmínek trestní odpovědnosti právníckých osob ve vzájemných souvislostech s přihlédnutím ke kladům a záporům účinné právní úpravy. Pro pochopení tohoto specifického úseku právní úpravy ZTOPO však bylo nutné nejprve se věnovat obecnějším teoretickým otázkám deliktů právníckých osob, volbě koncepce pravé trestní odpovědnosti právníckých osob, cestě, která přijetí zákona předcházela, předmětu právní úpravy trestní odpovědnosti právníckých osob a jejímu vztahu k jiným právním předpisům, v neposlední řadě pak novým zásadám trestního práva hmotného.

S více než dvouletým časovým odstupem od nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo možné zaměřit se na některé nedostatky zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, mezi něž lze s ohledem na užší zaměření této diplomové práce zahrnout např. terminologické nepřesnosti zákona, nejasnosti v oblasti přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce, rozsah kriminalizace jednání právnických osob a nemožnost vyvinění právnické osoby v případech, na které se vztahuje právní úprava ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) ZTOPO. Dalším, s ohledem na stanovené legislativní postupy dá se říci neřešitelným nedostatkem, je přijímání potřebné právní regulace deliktního jednání právnických osob s velkou časovou prodlevou od vzniku potřeby nové právní úpravy.

Problematickým a právní úpravou těžko řešitelným problémem je rovněž dopad trestního stíhání právnické osoby na fyzické osoby, které se protiprávního jednání právnické osoby neúčastnily a které dokonce ani nemusí působit v rámci její organizační struktury. Dále je vhodné uvést, že samotné zahájení trestního stíhání a s ním potencionálně spojená medializace mohou mít na činnost právnické osoby podstatnější vliv než hrozící sankce. Dopady trestního stíhání spojené se ztrátou obchodních partnerů, následným omezením činnosti právnické osoby a jiné, se mohou projevit dříve, než rozsudek o vině nabude právní moci, a to i přes zákonnou úpravu presumpce nevinu.⁹⁰ Problematické jsou úniky informací, které mohou ve svém důsledku vést až k tomu, že se osoba, proti níž je vedeno trestní řízení, dozví o rozhodných skutečnostech dříve z médií, než ze strany orgánů činných v trestním řízení.⁹¹ Trestní odpovědnost právnických osob navíc může být zneužita v konkurenčním boji korporací. Jak uvádí Vidrna, vhodně načasované podání trestního oznámení může vést ke „snížení ratingu“ konkurenční právnické osoby.⁹²

I přesto, že je z teoretického hlediska přínosné zabývat se nedostatky zákonné úpravy, nelze nezmínit také některé z pozitiv. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve spojení se subsidiárně použitelnými trestněprávními předpisy poskytuje komplexní právní základ pro sankcionování právnických osob. Účinná právní úprava je nezbytným

90 Klouček, Z., Topinka, P.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. *Trestněprávní revue*, č. 10, 2011, s. 294 an.

91 Hynčincová, K.: Co mohou firmy udělat pro omezení rizik korupce? *Právní rádce*, č. 11, 2013, s. 43.

92 Januš, J.: Jak vidí nový zákon právníci z praxe. *Právní rádce*, č. 1, 2012, s. 12.

podkladem pro zajištění ochrany společnosti před závažnou kriminalitou právnických osob. Umožňuje mimo jiné mezinárodní spolupráci v oblasti sankcionování právnických osob, řeší případnou nemožnost nalézt konkrétní fyzickou osobu, jež fakticky trestný čin spáchala a je výhodná pro osoby poškozené trestnou činností, neboť zvyšuje pravděpodobnost získání adekvátní finanční kompenzace.

I přes výše uvedené nedostatky považuji právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob za nezbytnou a přínosnou. Je pravdou, že hlavním hnacím motorem legislativních prací na tomto zákoně byly mezinárodní závazky, tato skutečnost by však neměla zastínit přínos nové právní úpravy pro boj se závažnou kriminalitou právnických osob.

Obsah

Úvod	1
ČÁST I. TEORETICKÉ OTÁZKY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	4
Kapitola I. Koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob	4
Kapitola II. Hlavní argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.....	5
Oddíl I. Argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.....	5
Pododdíl I. Společenský vývoj a vzrůstající moc právnických osob.....	5
Pododdíl II. Mezinárodní závazky a doporučení	7
Pododdíl III. Řešení nemožnosti nalézt konkrétní odpovědnou fyzickou osobu .	7
Pododdíl IV. Nedostatky administrativněprávního trestání	8
Pododdíl V. Rovnováha práv a povinností.....	11
Oddíl II. Argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	11
Pododdíl I. Právnická osoba jako právní fikce	11
Pododdíl II. Právnické osoby nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu	12
Pododdíl III. Trestání právnických osob je v rozporu se zásadou personality trestů.....	14
Pododdíl IV. Trestní právo jako prostředek „ultima ratio“	15
Pododdíl V. Systém trestního soudnictví je přetížen	16
ČÁST II. OBECNĚ K ZÁKONU Č. 418/2011 SB., O TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB A ŘÍZENÍ PROTI NIM	18
Kapitola I. Cesta k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.....	18
Kapitola II. Předmět právní úpravy a její vztah k jiným zákonům.....	20
Kapitola III. Trestní odpovědnost právnických osob a nové zásady trestního práva hmotného	22
ČÁST III. PODMÍNKY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB	24
Kapitola I. Působnost zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim	24

Oddíl I. Působnost časová.....	24
Oddíl II. Působnost místní	25
Oddíl III. Působnost osobní	29
Oddíl IV. Působnost věcná.....	33
Kapitola II. Právníká osoba jako subjekt trestného činu.....	35
Oddíl I. Pojmové znaky právníků osob	35
Oddíl II. Individualizující znaky právníků osob	37
Oddíl III. Pachatel.....	37
Pododdíl I. Nepřímý pachatel	38
Oddíl IV. Spolupachatel.....	39
Kapitola III. Předpoklady spáchání trestného činu právníkou osobou	39
Oddíl I. Požadavek protiprávnosti činu	40
Oddíl II. Osoby a orgány způsobilé k jednání za právníkou osobu	40
Pododdíl I. Statutární orgán, člen statutárního orgánu.....	40
Pododdíl II. Jiná osoba oprávněná jednat jménem nebo za právníkou osobu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ZTOPO.....	43
Pododdíl III. Osoba vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost.....	46
Pododdíl IV. Osoba vykonávající rozhodující vliv na řízení právníkové osoby...	47
Pododdíl V. Zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení	48
Oddíl III. Spáchání trestného činu jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právníkové osoby	49
Oddíl IV. Přičitatelnost trestného činu právníkové osobě.....	50
Pododdíl I. Obecně k institutu přičitatelnosti	50
Pododdíl II. Přičitatelnost spáchání trestného činu spáchaného jednáním orgánů nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) ZTOPO.....	51
Pododdíl III. Přičitatelnost spáchání trestného činu spáchaného jednáním zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení	52
Pododdíl IV. Compliance opatření.....	53
Pododdíl V. Přičitatelnost ve zvláštních případech.....	55
Oddíl V. Osamostatnění trestní odpovědnosti právníkové osoby a souběžná trestní odpovědnost fyzické a právníkové osoby	55
Kapitola IV. Trestní odpovědnost právního nástupce právníkové osoby.....	57

Oddíl I. Obecně k trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby.....	57
Oddíl II. Navazující procesní ustanovení	59
Oddíl III. Přechod trestní odpovědnosti na více právních nástupců právnické osoby	60
Oddíl IV. Ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci právnické osoby	61
Oddíl V. Zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání....	62
Kapitola V. Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby	62
Oddíl I. Obecně k zániku trestní odpovědnosti právnických osob	62
Oddíl II. Účinná lítost	64
Oddíl III. Promlčení trestní odpovědnosti	66
Pododdíl I. Obecně k promlčení trestní odpovědnosti.....	66
Pododdíl II. Vyloučení z promlčení	68
Úvahy de lege ferenda.....	69
Závěr	72
Seznam zkratk	78
Seznam použité literatury	80
Abstrakt	84
Abstract.....	86
Klíčová slova:	88

Seznam zkratk

Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Trestní řád	zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád)
Trestní zákoník /TZ	zákon č. 40/2009, trestní zákoník
Ústava	zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky
Zákon o majetku ČR	zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
Zákon o obchodních korporacích	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob/ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
Zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Důvodová zpráva

Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní
odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam použité literatury

Knihy:

- 1) Černá, S., Plíva, S. a kol.: Podnikatel a jeho právní vztahy. 1. Vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Scripta iuridica, 2013.
- 2) Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek 1. 1. díl. Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.
- 3) Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- 4) Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012.
- 5) Frinta, O.: Právnické osoby. Prameny a nové proudy právní vědy. Praha: Univerzita Karlova, 2008.
- 6) Hendrych, D. a kol.: Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
- 7) Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013.
- 8) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 3. vydání. Praha: Leges, 2013.
- 9) Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012.
- 10) Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007.
- 11) Melzer, F. Tégel, P. a kol.: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013.
- 12) Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.
- 13) Svejkovský, J., Deverová, L.: Právnické osoby v novém občanském zákoníku. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
- 14) Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

- 15) Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné. 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- 16) Štenglová, I. a kol.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
- 17) Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.
- 18) Wells, C.: Corporations and Criminal Responsibility. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2001.

Články:

- 1) Bezák, M. Aktuálne k trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2012: Zborník z mezinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 29. - 31. 3. 2012 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pod záštitou dekana PraF UK v Bratislave. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislave, Právnická fakulta 2008.
- 2) Bohuslav, L.: Přičitatelnost trestného činu právnické osobě In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013.
- 3) Císařová, D.: Trestněprávní odpovědnost právnických osob za poskytování zdravotní péče In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013.
- 4) Hynčincová, K.: Co mohou firmy udělat pro omezení rizik korupce?, Právní rádce, č. 11, 2013.
- 5) Janeček, J.: Sankční náhrada škody, Právník, č. 10, 2013.
- 6) Januš, J.: Jak vidí nový zákon právníci z praxe, Právní rádce, č. 1, 2012.
- 7) Jelínek, J.: Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy. Praha: Leges, 2013
- 8) Jelínek, J.: Právnické osoby a působnost nového zákona, Právní rádce, č. 1, 2012.

- 9) Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. Ministerstvo vnitra České republiky [online] 2008, s. 1-6 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>
- 10) Klouček, Z., Topinka, P.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí, *Trestněprávní revue*, č. 10, 2011.
- 11) Kopecký, M.: K otázkám trestní (ne)odpovědnosti samosprávných celků *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013.
- 12) Koukal, P.: Korporátní pravidla Compliance a nový trestní zákoník, *Právní rádce*, č. 2, 2010.
- 13) Kratochvíl, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného, *Trestněprávní revue*, č. 9, 2011.
- 14) Musil, J., Prášková, H., Faldyna, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda, *Trestní právo*, č. 3, 2001.
- 15) Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, *Trestní právo*, č. 7-8, 2000.
- 16) Navrátilová, J.: Přičitatelnost v zahraniční judikatuře *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013.
- 17) Nováčková, S.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě, *Trestněprávní revue*, č. 2, 2012.
- 18) Púry, F., Šámal, P.: Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právník*, č. 11, 2013.
- 19) Salač, M.: Přidaná hodnota efektivního řízení rizik. *Právní rádce*, č. 6, 2012.
- 20) Sýkora, M.: Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013.
- 21) Šámal, P.: K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce *In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013.
- 22) Vantuch, P.: Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob, *Trestní právo*, č. 11, 2011.

- 23) Vidrna, J.: Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie, č. 10, 2012.
- 24) Vidrna, J.: Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? Trestní právo, č. 11, 2012.
- 25) Vidrna, J.: Nová trestněprávní rizika územních samosprávných celků. Právní rádce, č. 6, 2012.
- 26) Volovecký, P.: K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní právo, č. 6, 2012.

Internetové zdroje:

- 1) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0475:CS:HTML>
- 2) <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>
- 3) <http://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/7123.shtml>
- 4) <http://www.klaus.cz/clanky/2971>
- 5) <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickyh-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>
- 6) http://www.mzv.cz/public/3a/df/87/75578_943561_sez130628.pdf

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje vybraným otázkám trestní odpovědnosti právnických osob. Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012. Česká republika přijetím odpovídající právní úpravy nejen dostala svým mezinárodním závazkům, ale zároveň zareagovala na skutečnost, že se právnické osoby stávají nástroji k páchání závažných druhů a forem kriminality.

Cílem předkládané diplomové práce je rozbor podmínek trestní odpovědnosti právnických osob ve vzájemných souvislostech, s přihlédnutím ke kladům a záporům účinné právní úpravy. Předpokladem pro předložení uceleného rozboru tohoto specifického úseku právní úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo studium obecných otázek deliktní odpovědnosti právnických osob.

Text diplomové práce je rozčleněn do tří hlavních částí, které jsou dále tvořeny kapitolami, jejich oddíly a pododdíly. První část se zaměřuje na teoretické otázky trestní odpovědnosti právnických osob, mezi které spadají koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob a argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Druhá část diplomové práce sleduje cestu k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zaměřuje se na předmět nové zákonné úpravy a na její vztah k jiným právním předpisům. Pojednává také o nových zásadách trestního práva hmotného, jejichž začlenění do českého právního řádu je s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob neodmyslitelně spjato.

Samotným jádrem předkládané diplomové práce a její nejrozsáhlejší částí je část třetí, která se zabývá podmínkami trestní odpovědnosti právnických osob. Nejprve je rozebrán okruh společenských vztahů, v nichž se zákon uplatňuje, tzn. časová, místní, osobní a věcná působnost zákona. Následuje výklad o právnické osobě v postavení pachatele trestného činu, kterému vzhledem k absenci příslušné právní úpravy v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, předchází shrnutí pojmových a individualizujících znaků právnické osoby, tak jak jsou vymezeny občanským právem.

V části třetí jsou dále rozebrány předpoklady spáchání trestného činu právnickou osobou, mezi které lze zařadit požadavek protiprávnosti činu (naplnění některé ze skutkových podstat zmíněných v § 7 ZTOPO), jednání zákonem stanovených osob či

orgánů, které tak činí jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby a v neposlední řadě samotné jádro zákona – požadavek přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Zajímavé je rovněž pojednání věnující osamostatnění trestní odpovědnosti právnické osoby a trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby. Nedílnou součástí této práce je rovněž výklad k podmínkám zániku trestní odpovědnosti právnických osob.

V závěru práce jsou v úvahách de lege ferenda zmíněny některé nedostatky účinné právní úpravy.

Abstract

This thesis is dedicated to issues of criminal liability of legal entities. Act no. 418/2011 Sb., Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings Against Them (hereinafter as „the Act“) came into force on January 1th, 2012. Adopting appropriate legislation Czech Republic not only met its international commitments, but also reacted to the fact that legal entities are becoming an instrument for committing serious types and forms of crime.

The aim of this thesis is the analysis of the terms of criminal responsibility of the legal entities in context, taking into account strengths and weaknesses of the effective legal regulation. Studying the general issues of the offense responsibility of legal entities is the precondition for submitting integrated analyses of this specific section of the Act.

This thesis is divided into three parts, which are formed by chapters, its sections and subsections. The first part is dedicated to the theoretical issues of criminal responsibility of legal entities among which are the conceptions of the offence responsibility of legal entities and arguments for and against introduction of criminal responsibility of legal entities.

The second part of the thesis follows up the course to adoption of the Act, focuses on the object of the new statutory regulation, and on its link to other legal regulations. It discusses the new principles of the substantive criminal law, whose incorporation into Czech legal code is inherently connected with adopting of the Act.

The heart and the most extensive part of the thesis is the third part, which deals with the terms of criminal responsibility of legal entities. To begin with, social relations in which the Act is applied, that is temporal, territorial, personal, and the material scope of the Act, are examined. Next is a description of the legal entity as an offender of a crime. According to the absence of appropriate legal regulation in the Act, it was necessary to summarize conceptual and individualizing characters of the legal entity as defined by civil law.

The third part analyzes the assumptions for committing a crime by a legal entity among which belongs the requirement of unlawfulness of the act (fulfillment of some of the facts of the case mentioned in section 7 of the Act), action of the legal person or body which acts on behalf of, in interest, within the scope of the activities of a legal entity

and finally the core of the Act itself – the requirement of the imputability of a crime to the legal entity. Treatise on independence of the criminal responsibility of the legal entity and on the criminal responsibility of the legal successor is interesting as well. The presentation of the terms for extinction of criminal responsibility of legal entities is the integral part of the thesis.

At the end of the thesis, in the considerations *de lege ferenda*, there are mentioned some of the deficiencies of the effective legal regulation.

Klíčová slova:

trestní právo, trestní odpovědnost, právnická osoba, trestný čin, přičitatelnost

Key words:

criminal law, criminal liability, legal entity, crime, imputability